

”Balansen mellom realkreditor og personalkreditor”

Balansen mellom realkreditor og personalkreditor i norsk rettstradisjon, med en komparativ sammenlikning av utvalgte rettsystemer.

Kandidatnr:

160851

Veileder:

Hans Fredrik Marthinussen

Leveringsfrist:

10.12.2008

Til sammen **12373 ord**

<u>1. INNLEDNING OG PRESENTASJON AV PROBLEMSTILLING</u>	4
1.1 INNLEDNING	4
1.2 PRESENTASJON AV PROBLEMSTILLINGEN "BALANSEN MELLOM REALKREDITOR OG PERSONALKREDITOR"	4
<u>2. NOEN GRUNNLEGGENDE BEGREPER</u>	7
<u>3. HISTORIKK OG UTVIKLING FREM MOT GJELDENE RETT</u>	8
3.1 HISTORISK OVERBLIKK	8
3.2 FALKANGERUTVALGET	9
<u>4 FAKTORER SOM KAN PÅVIRKE BALANSEN MELLOM REALKREDITT OG PERSONALKREDITT</u>	11
4.1 INNLEDNING	11
4.2 PANTELOVEN OG PRIORITERING VED INSOLVENS	11
4.3 RETTSVERNSREGLENE	11
4.5 HAR GENERALPANT BETYDNING FOR BALANSEN MELLOM REALKREDITT OG PERSONALKREDITT?	13
4.6 HAR "LOV OM FINANSIELL SIKKERHETSSTILLELSE" PÅVIRKET INTERESSEAVVEININGEN MELLOM DE SIKREDE OG USIKREDE KREDITORENE?	14
<u>5. HVOR VID BØR ADGANGEN TIL Å PANTSETTE VÆRE?</u>	15
5.1 INNLEDNING	15
5.2 EN VURDERING AV PERSONALKREDITTEN	15
5.3 EN VURDERING AV DE UFRIVILLIGE KREDITORERS STILLING	17
5.3.1 UTGANGSPUNKT	17
5.3.2 ARBEIDSTAKERS KRAV PÅ LØNN	17
5.3.3 DET OFFENTLIGES KRAV PÅ SKATTER OG AVGIFTER	17
5.3.4 ERSTATNINGSKRAV UTENFOR KONTRAKTSFORHOLD	17
5.3.5 ERSTATNINGSKRAV I KONTRAKTSFORHOLD	18
5.4 HVILKE FOREDELER KAN MAN OPPNÅ VED EN REDUSERT PANTSETTELSESADGANG FOR DE NÆRINGSDRIVENDE?	18
5.5 EN VURDERING AV REALKREDITTEN	22
5.6 HVILKE FOREDELER KAN MAN OPPNÅ VED Å OPPRETTHOLDE EN VID PANTSETTELSESADGANG FOR DE NÆRINGSDRIVENDE?	23
<u>6. HVORDAN KAN MAN FORETA EN HENSIKTMESSIG AVGRENSNING AV REALKREDITTEN FOR Å OPPRETTHOLDE EN BALANSE MELLOM REALKREDITOR OG PERSONALKREDITOR?</u>	24
6.1 AVGRENSNING ETTER KREDITTFORMÅLET	24
6.2 AVGRENSNING ETTER PANTEOBJEKTET	26
6.3 AVGRENSNING ETTER KREDITTVILKÅRENE	26
6.4 EN KVANTITATIV BEGRENSNING I ADGANGEN TIL Å SØKE DEKNING I PANTET	27
<u>7. HVILKE VIRKNINGER HAR DET FOR NÆRINGSLIVET MED EN BEGRENSET TILGANG PÅ KAPITAL?</u>	28
7.1. INNLEDNING	28
7.2 HVA ER FINANSKRISEN?	28
7.3 HVA BLIR VIRKNINGEN AV EN BEGRENSET TILGANG PÅ DEN SAMLEDE KAPITAL FOR DE NÆRINGSDRIVENDE?	28

<u>8. EN KOMPARATIV VURDERING AV BALANSEN MELLOM REALKREDITOR OG PERSONALKREDITOR</u>	30
8.1 UTGANGSPUNKT	30
8.2 DANMARK	32
8.3 TYSKLAND	33
8.4 SVERIGE	34
8.5 FINLAND	35
8.6 ENGLAND	35
8.7 USA	36
8.8 SOSIALE RETTIGHETER	36
8.9 ULIKE MÅTER Å REGULERE SAMME "PROBLEM"	37
8.10 OPPSUMMERING	38
<u>9. EUROPEAN BANK OF RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT SIN PANTERETTSMODELL</u>	39
<u>10. EFFEKTIVITET OG RETTFERDIGHET I INTERESSEAVVEININGEN MELLOM SIKREDE OG USIKREDE KREDITORER VED UTVIKLING AV PANTELOVER.</u>	41
<u>LITTERATURLISTE MED FORKORTELSER</u>	45
(a) Litteratur	45
(b) Offentlige publikasjoner	47
(c) Norske lover	48
(d) Norsk rettspraksis	48
(e) Internasjonale publikasjoner	49
(f) Nettsider	50

1. Innledning og presentasjon av problemstilling

1.1 Innledning

I første del av denne oppgaven vil jeg presentere problemstillingen, vise hvorfor den er aktuell, samt foreta presisering og definering av viktige begreper. Jeg vil videre sette problemstillingen i et rettshistorisk perspektiv, og gi en oversikt over den rettsutviklingen som har skjedd rundt problemstillingen. I del to vil jeg gi en oversikt over ulike faktorer som kan påvirke balansen mellom realkreditor og personalkreditor. I del tre vil jeg analysere balansen mellom sikrede og usikrede kreditorer basert på gjeldende rett. Her vil jeg ta opp viktige spørsmål som reiser seg rundt problemstilling. I del fire vil jeg se på den europeiske utviklingen rundt problemstillingen og komme med relevante sammenlikninger til norsk rettstradisjon. Danmark, Sverige og Finland er da viktige land, ettersom de er geografisk og rettslig nær opp til Norge. Storbritannia og USA har hatt en annerledes rettsutvikling, og eksempler herifra vil være med på å vise mangfoldet rundt problemstillingen. I del fem vil jeg redegjøre for på oppgraderingen av panteretten i utviklingsland i Øst-Europa, som etter kommunismens fall har hatt et stort behov for reform. Jeg vil ha et særlig fokus på hvordan de regulerer balansen mellom realkreditor og personalkreditor i ERBD sin modellov for pant, som er en av de viktigste kildene de Østeuropeiske utviklingslandene har hentet sin inspirasjon ifra.¹ Avslutningsvis vil jeg presentere noen overordnede og prinsipielle syn vedrørende effektivitet og rettferdighet i interesseavveiningen mellom realkreditor og personalkreditor.

1.2 Presentasjon av problemstillingen ”balansen mellom realkreditor og personalkreditor”

Et moderne samfunn er utenkelig uten kreditt. Panterettens samfunnsøkonomiske store betydning er uomtvistet, og må anses for å være helt grunnleggende for kredittlivet.² Det oppstår flere interessante makroøkonomiske problemstillinger innenfor dette området, men jeg avgrenser til å behandle de rettslige

¹ Den europeiske investeringsbank (ERBD) har utviklet en modell for pantelovgivning i Øst-Europa. Den fulle lovtekst med kommentarer er gjengitt i publikasjonen ”Model law on secured transactions”, utgitt av ERBD i 1994. Se også kapittel 9 nedenfor i denne oppgaven.

² Brækhus 2 s. 251, Falkanger s. 383, NOU 1993:16 s. 134

spørsmålene innenfor panteretten, og mer presist rundt balansen mellom realkreditor og personalkreditor.

Det faktum at realkreditten har fått en sterk stilling i norsk rett, skyldes de fordeler den innebærer for en rekke grupper i det økonomiske liv, og dermed samfunnet i sin helhet.³ Både etter eldre rett og pantel. av 1980 er det forskjell på næringsdrivendes og ikke-næringsdrivendes adgang til å pantsette sine verdier. Forskjellen gjelder hovedsakelig adgangen til underpantsettelse av vanlig løsøre. Mens praktisk talt alt næringsløsøre kan underpantsettes,⁴ er det for de ikke-næringsdrivende kun adgang til å etablere salgspant for vanlig løsøre.⁵

Næringsdrivendes nesten ubegrensede pantsettelsesadgang begrunnes med det store behovet for kapital i næringsvirksomheten.⁶ For ikke-næringsdrivende er behovet for kreditt størst og viktigst ved boligkjøp. Muligheten til å eie sitt eget hjem anses som en av nøklene til økonomisk velstand, politisk stabilitet og global utjevning.⁷ Den samfunnsøkonomiske betydningen av å eie sitt eget hjem, begrunner at private har fått en omfattende adgang til å pantsikre kreditt til finansiering av bolig. For dyrt løsøre som biler eller båter er også behovet for kreditt stort, men har vi salgspantordningen.⁸

Begrunnelsen for restriktive regler for privates adgang til å pantsette løsøre er at en vid adgang til underpantsettelse av privat løsøre vil skape en uheldig låneøkonomi hos private. Videre dekker salgspantetordningen de fleste behov, og er heller ikke til skade for de øvrige kreditorene ettersom det ikke forsvinner noe ut av debtors formuesmasse. Private har heller ikke samme behov for å få tilført ”driftskreditt” som næringsdrivende.

³ Brækhus 2 s. 251

⁴ Tingsinnbergepant for næringsdrivende, pantl. §§ 3-4, 3-8, 3-9, 3-10, 3-11, 4-10

⁵ Panteloven §§ 3-14 flg

⁶ Rådsegn 8. s. 26, 79 og 91-92, Skoghøy s. 49

⁷ se IMF kapitel 2 s. 69

⁸ Panteloven § 3-14 flg.

Det finnes ulike måter å stimulere økonomisk vekst på. En stimulator for økonomisk vekst er realkreditten. Dette viser at realkreditten har en samfunnsøkonomisk sentral posisjon og at den er av stor betydning for å opprettholde et velfungerende samfunn. Til tross for at panterettens rettspolitiske og samfunnsøkonomiske nødvendighet er uomtvistet, bør man på enkelte områder være oppmerksom på at dersom man tillater en ubegrenset pantsettelsesadgang, kan dette virke mot panterettens kredittskapende formål.⁹ Problemet er at dersom man tillater en for vid adgang til å etablere realkreditt, fortrenger man den smidige personalkreditten som også spiller en økonomisk viktig rolle, spesielt for næringslivet og industrien.¹⁰ Typisk generalpant har man gått bort ifra men næringsdrivende har mulighet til å pantsette tilnærmet 100 prosent av sine verdier. En for vid pantsettelsesadgang resulterer i dårligere utsikter til å få dekning for personalkreditorenes krav.¹¹ Dessuten kan det skade mulighetene for å få gjennomført en skikkelig konkursbehandling om det ikke er penger, som også har en viktig funksjon i et samfunnsmessig perspektiv.

For å hindre at den vide pantsettelsesadgangen virker mot sitt formål, bør adgangen til å etablere pant gjøres mest mulig effektiv ved de formuesgodene den gjør mest nytte for seg. Ikke alle formuesgoder bør alltid kunne pantsettes fullt ut. En avgrensning i pantsettelsesadgangen vil kunne bidra til at det blir noe aktiva igjen til de personalkreditorene.¹² Et spørsmål som da reiser seg er hvordan man på en hensiktsmessig måte skal avgrense området for realkreditten.

Hovedproblemstillingen i denne oppgaven blir å foreta en interesseavveining for å finne en hensiktsmessig balanse mellom realkreditt og personalkreditt. Sentralt for vurderingen av balansen mellom realkreditor og personalkreditor blir derfor hvor langt man skal tillate at debtors formue blir pantsatt. Videre vil et sentralt spørsmål være hvor mye av debtors formue bør være ubeheftet og kunne tjene som dekning for personalkreditorene.

⁹ Skoghøy s. 24, Brækhus 2 s. 240-241

¹⁰ Brækhus 2 s. 240- 242, Skoghøy s. 24-25

¹¹ NOU 1993:16 s. 135-136, Falkanger s. 382

¹² NOU 1993:16 s. 137, Brækhus 2 s. 252-258

I det følgende vil jeg først definere sentrale begreper før jeg går videre med å analysere ulike faktorer som påvirker balansen mellom realkreditor og personalkreditor.

2. Noen grunnleggende begreper

Kreditorer som ved lån til debitor har etablert pant i vedkommendes eiendeler, og dermed pantesikret sitt utlån, defineres som *realkreditorer*. Realkreditorene blir derfor også omtalt som *sikrede kreditorer*. De som yter ordinær kreditt uten at det stilles sikkerhet i debtors formuesgoder defineres som *personalkreditorer*. Personalkreditorene blir derfor også omtalt som *usikrede kreditorer*. Kreditorer som kommer i en kreditorposisjon helt ufrivillig uten at de har mulighet til å sikre seg med pant defineres som *ufrivillige kreditorer*.

Panterett er en sikkerhetsrett som gir kreditor en ”særrett til å søke dekning for et krav”, jf. pantl. § 1-1. Pantekravet må søkes i et eller flere ”bestemte” formuesgoder, jf. pantl. § 1-1. Når kreditor får en panterett betyr det at en bestemt del av debtors formuesgoder blir reservert til han som sikkerhet ved en eventuell senere inndrivelse. Kreditor stiller da som separatist i debtors konkursbo. Formålet med panteretten er å sikre oppfyllelse av krav av et eller annet slag, jf. pantl. § 1-1. Kreditor kan søke dekning i pantets kapitalverdi, ved at pantet verdsettes og overdras til kreditor eller blir tvangssolgt og kreditor blir eier av salgssummen. Kreditor kan også søke dekning i panteobjektets avkastning.¹³

Visse krav er av lovgiveren utstyrt med en panterett i og med at kravet oppstår, og defineres da som *legalpant*. Legalpant for boomkostninger er et eksempel på en legalpanterett, jf. pantel. § 6-4.¹⁴ Legalpantet får normalt førsteprioritet i alle formuesgoder som tilhører konkursdebitor, og som er beheftet med en panterett, dersom formuesgodene kan være gjenstand for utlegg eller konkursbeslag.

¹³ Se tvangsfullbyrdelsesloven kapitel 9-11

¹⁴ Se panteloven kapitel 6

3. Historikk og utvikling frem mot gjeldene rett

3.1 Historisk overblikk

Rettstilstanden ved å etablere pant, har utviklet seg gradvis. Veien frem til dagens system har vært kronglete. Ved å analysere den historiske utviklingen kan man få en dypere forståelse for balansen mellom sikrede og usikrede kreditorer i gjeldene rett.

I løpet av de siste 150 år har vi hatt to pantelovsreformer. Ved pantelovsreformen av 1857 kodifiserte man viktige prinsipper i panteretten og innskrenket pantsettelsesadgangen. Nytt her var en generell hovedregel om håndpant, som hadde til formål å avskaffe underpantsettelse av løsøre og enkle fordringer.¹⁵ Utviklingen frem mot reformen i 1980 endret imidlertid denne hovedregelen til nærmest å bli et unntak. Dette ble gjenspeilet i at adgangen til underpantsettelse av løsøre for næringsdrivende økte ved etablering av forskjellige lover frem mot 1980.¹⁶ Lovene som ble etablert var spredt og regulerte egne spesifikke områder. Parallelt ble det i rettspraksis tilrettelagt metoder for å omgå forbudet mot underpant i løsøre, som resulterte i en utvidelse av pantsettelsesadgangen.¹⁷ Spredte lover og rikelig med rettspraksis medførte at det var vanskelig å finne et samlende og helhetlig bilde av pantsettelsesadgangen og hensynene bak.

Fra slutten av 1960 tallet fikk de næringsdrivende som følge av utviklingen i samfunnet et stort behov for tilskudd på kapital, og en reform av panteretten var påtrengende. Dette resulterte i at Sivilbokutvalet i 1970 utgav sin ”Rådsegn 8. Om pant”, med utkast til ny pantelov. Under høringen møtte lovforslaget mye kritikk, både på materielle og prosessuelle sider av loven. Kritikken til Sjur Brækhus, som første gang ble presentert i JV 1976 s. 205 ff. skulle vise seg å påvirke debatten rundt balansen mellom realkreditor og personalkreditor. Brækhus tok opp spørsmålet om hvorfor det bør åpnes adgang til å etablere panterettigheter, og hvor langt denne adgang burde gå. Brækhus argumenterte for at “det komplementære forhold mellom

¹⁵ NOU 1993:16 s. 132

¹⁶ NOU 1993:16 s. 132

¹⁷ Rådsegn 8 s. 12-13

reakkredit og personalkredit“ må reguleres på en slik måte at den personlige kredit ikke blir fortrenget.¹⁸

Med utgangspunkt i næringslivets økende behov for mer kapital, ble det ved alle stadier av lovgivningsprosessen også fokusert på farene ved en for vid pantsettelsesadgang. Panteloven måtte balanseres mellom interessene til kreditorene seg imellom og debitor. Det ble særlig påpekt at behovet for midler til bobehandlingen og til de ”ufrivillige” kreditorene var viktig å ivareta. Man ønsket å utvide pantsettelsesadgangen, men likevel ta hensyn til personalkredit.¹⁹

Ved panteloven av 1980 fikk man en ny kodifikasjon av viktige prinsipper etablert gjennom rettspraksis. Videre fikk man ved lovrevisjonen avklart tvilsspørsmål og gjennomført en materiell reform av panteretten.²⁰ Innføringen av panteloven 1980 førte til at næringsdrivende fikk en vid pantsettelsesadgang. Dersom de næringsdrivende benytter pantsettelsesadgangen fullt ut etter denne loven, vil dette kunne føre til dårligere utsikter til dekning for personalkreditorene.

3.2 Falkangerutvalget

Flere av bestemmelsene i panteloven er blitt endret siden loven opprinnelig ble vedtatt. I 1990 ble det nedsatt et utvalg for etterkontroll av konkurslovgivningen (Falkangerutvalget). Et sentralt mandat til Falkangerutvalget var å vurdere om pantsettelsesadgangen burde innskrenkes.²¹ Utvalget avga innstilling i 1993 med forslag om omfattende endringer i panteloven.²²

Falkangerutvalget ønsket en innskrenkning i pantsettelsesadgangen til de næringsdrivende med det formål å sikre bedre utsikter til dekning for uprioriterte krav, samt mer midler til bobehandlingen. Falkangerutvalgets innstilling inneholder tydelige spor fra argumentasjonen til Sjur Brækhus. Falkangerutvalgets forslag om å

¹⁸ Brækhus JV s. 211

¹⁹ Rådsegn 8 s. 39-41, Ot.prp. nr. 39 (1977-78) s.11-20, Innst. O. nr. 19 (1977-78) s. 2-4

²⁰ Ot.prp. nr. 39 (1977-78) s. 9

²¹ NOU 1993:16 s. 9-11

²² NOU 1993:16, om bakgrunnen for å opprette et utvalg se Ot.prp. nr. 39 (1977-78) s. 4 første spalte.

avskaffe factoring- og varelagerpant, samt forslaget om å oppheve statens og kommuners fortrinnsrett på skatte- og avgiftskrav (dekl. §9-4) ble ikke fulgt opp.

Derimot ble forslaget om legalpant for boomkostninger videreført i til behandling i stortinget.²³ Begrunnelsen var at siden 1970-tallet har antall innstilte konkursbo økt betydelig fordi det ikke finnes midler i boet til å dekke utgiftene ved bobehandlingen. I 1976 ble 291 konkursbo avsluttet etter en ordinær bobehandling, jf. konkursloven § 128, mens 193 ble innstilt etter konkursloven § 135 på grunn av manglende midler. I 1991 var tallene henholdsvis 1172 og 3308,²⁴ mens det i første halvdel av 2003 ble åpnet totalt 2652 konkurser og av disse ble 1691 innstilt.²⁵ Det er dessuten på det rene at i de bo som ble sluttet, var det en klar tendens til dårligere dekning til de uprioriterte kreditorene.²⁶

Tallene viser at antallet boer som innstilles på grunn av manglende midler til bobehandlingen, har økt kraftig i forhold til boer som sluttet etter ordinær bobehandling. På bakgrunn av denne negative utviklingen i antall innstillingsbo ble det nødvendig med endringer i konkurslovgivningen. Ulike måter å sikre at det er nok verdier i konkursboet ble vurdert før man valgte å innføre legalpantordningen, som vil bli redegjort for i punkt 4.4.

En mindre endring av interesse for balansen mellom sikrede og usikrede kreditorer skjedde ved Ot.prp. nr 53 (1990- 91). Her uttalte departementet at ”(..)det synes å være alminnelig enighet om at problemet med det økende antall tomme konkursboer og svarte konkurser bl.a. henger sammen med den utvidete adgangen til å pantsett etter panteloven av 1980”. På bakgrunn av denne uttalelsen ble det foretatt endring av adgangen til factoringpantsettelse etter pantelovens §4-10. Det nye kriterium i bestemmelsen som ble vedtatt var ” vederlag for varer eller tjenester”, jf pantl. § 4-10

²³ Ot.prp. nr. 26 (1998-1999) og Innst. O. Nr. 77 (1998-99)

²⁴ NOU 1993:16 s.134

²⁵ Ot.prp. nr. 23 (2003-2004) s. 7

²⁶ Brækhus 2 s. 193

4 Faktorer som kan påvirke balansen mellom realkreditt og personalkreditt

4.1 Innledning

Det er flere faktorer som kan påvirke balansen mellom realkreditor og personalkreditor. Balansen styres dels av hensynet til at det skal kunne eksistere usikrede kreditorer, og dels av hensynet til debitor selv. Debitor bør ikke kunne pantsette alt han selv eier. I de rettsystemer hvor man ikke har innsett dette, har panteretten ført til misbruk.²⁷

4.2 Panteloven og prioritering ved insolvens

Balansen mellom realkreditor og personalkreditor styres av reglene om pantets stilling ved konkurs og prioritetsreglene ved insolvens. Det må presiseres at balansen innenfor disse styringsreglene videre påvirkes av hvor mye midler som finnes til bobehandlingen. Pantesikrede krav gir i utgangspunktet panthaveren en rett til bedre prioritet til dekning av sitt krav enn kreditorer som ikke har pantesikret sine krav. Panteloven setter opp de ytre rammene for kreditor sine rettigheter og plikter ved etablering av pant. Dette medfører at panteloven og prioriteringsreglene ved innsolvens er faktorer som påvirker balansen mellom realkreditor og personalkreditor.

4.3 Rettsvernsreglene

Rettsvernsreglenes primære oppgave er å skape en rimelig grad av notoritet og publisitet for pantet. Rettsvernsreglene kan begrense adgangen til å pantsette, og som en bivirkning vil de da vil påvirke balansen mellom realkreditor og personalkreditor. Slik vil det være for formuesgoder det ikke er mulig å finne praktikable rettsvernsordninger for, og som samtidig sikrer en rimelig notoritet og publisitet. Her kan det være aktuelt å stenge for adgangen til å etablere pant, eller knytte dem til rettsvernsvilkår som er vanskelige å oppfølge. En slik ordning vil virke restriktivt.²⁸

²⁷ Falkanger s. 382

²⁸ Brækhus s. 47

4.4 Legalpant for boomkostninger²⁹

Pantelovens § 6-4 bestemmer at konkursboet har lovbestemt pant i ethvert formuesgode beheftet med pant som tilhører skyldneren, og som kan være gjenstand for utlegg eller konkursbeslag. Legalpantet skal benyttes til dekning av boomkostninger for inntil 5 prosent av verdien av skyldnerens pantebeheftede aktiva med den øvre grense lik 700 ganger rettsgebyret.³⁰ Legalpantet er subsidiært i den forstand at legalpantet bare skal dekke ”nødvendige boomkostninger” som boet ellers ikke har midler til å dekke, jf. § 6-4 første ledd siste punktum. Dersom 5 prosent av pantobjektene verdi utgjør mer enn nødvendige boomkostninger, kan ikke hele 5 prosent benyttes av boet. Det er tingretten som skal avgjøre hvor mye av midlene som omfattes av legalpantet som er nødvendig å benytte under bobehandlingen, jf. § 6-4 syvende ledd første punktum.³¹ For å hindre omgåelse av denne regelen er også formuesgoder som tilhører tredjemann, og som tredjemann har stilt til sikkerhet for konkursdebitors gjeld omfattet.³² Formålet med legalpant for boomkostninger er å sikre midler til en ordinær bobehandling.

Et spørsmål som reiser seg er hvordan mer midler til bobehandlingen påvirker balansen mellom de realkreditor og personalkreditor.

Manglende midler i boet medfører at unødvendig mange kreditorer ikke vil åpne konkurs ettersom de vet at utsiktene til å få dekning for sine krav er små. Når en kreditor begjærer konkurs må han forskuddsbetale 50.000 NOK til konkursboet.³³ Dersom et konkursbo er åpnet i henhold til konkursloven § 60, og det ikke er tilstrekkelige midler i boet til å dekke kostnadene ved bobehandlingen, er den som har begjært konkursen åpnet, ansvarlig for de kostnadene boet ikke kan dekke, begrenset

²⁹ lov om pant 1980 jf endringslov 23 april 2004 nr 18, lovbestemt pant for boomkostninger trådte delvis i kraft 1. juli 2005. Legalpanteretten gikk fra denne dato foran både nye og eldre utleggspant, og foran avtalepant etablert etter ikrafttreddelsen. Fra 1. juli 2008 gjelder legalpanteretten også for avtalepant etablert før ikrafttreddelsen.

³⁰ Innst. O. nr 59 (2003-2004) s. 1-4, Skoghøy Panterett s. 29.

³¹ Ot.prp. nr. 23 (2003-2004) s. 63-64

³² Innst. O. nr 59 (2003-2004) s. 1, Skoghøy s. 29.

³³ Fra og med 1. juli 2005 økte rekvirentansvaret i konkurs fra 20 000 kr til 50 ganger rettsgebyret, jf. forskrift 27. januar 2005 nr. 70.

oppad til 50 ganger rettsgebyret. Beløpet refunderes til kreditoren i den grad det er midler til å dekke konkursboets massekrav.³⁴ Virkingen av forskuddsbetalingsordningen er at konkursbegjæring ofte utsettes lengst mulig i håp om at andre kreditorer skal begjære konkurs, og da særlig det offentlige, for at de skal betale forskuddet. Dette kan medføre en unødvendig fortæring av verdiene i tiden fra det har begynt å gå dårlig frem til boåpning.

Videre fører manglende midler til at boet ikke kan foreta nødvendig gjennomgang av debtors transaksjoner. Legalpantordningen skal bidra økonomisk til at det kan utføres en grundigere bobehandling i flere boer. En grundigere bobehandling kan bidra til at kreditorfellesskapet får hånd om mer midler gjennom oppsporing av verdier og økt adgang til omstøtelse av illojale disposisjoner.³⁵ En bedre oversikt her gir bedre utsikter til dekning for kreditorfellesskapet. Bedre dekning for kreditorfellesskapet i form av mer midler, øker utsiktene til de usikrede kreditorene. Man ser at legalpant for boomkostninger kan påvirke balansen mellom de realkreditor og personalkreditor.

4.5 Har generalpant betydning for balansen mellom realkreditt og personalkreditt?

I norsk rett er det etter innføringen av spesialitetsprinsippet forbud mot generalpant, jf pantl. § 1-3. Man kan ikke pantsette alt man eier eller kommer til å eie uten spesifisering. Begrunnelsen for dette er hensynet til debitor selv. Debitor bør ikke kunne pantsette alt han eier eller kommer til å eie ved en enkel handling. For næringsdrivende er realiteten at de kan pantsette alt de eier eller kommer til å eie, men det kreves en spesifisering. De kan for eksempel pantsette sitt driftstilbehør eller varelager, jf. pantl. §§ 3-8, 3-9, 3-10 og 3-11.

Hensynet til best mulig utnyttelse av panterettens kredittskapende effekt spiller også inn her. Hvis man pantsetter et formuesgode delvis, med sikkerhet for mindre enn hele verdien, vil man kunne pantsette den resterende del til en annen kreditor på en lavere prioritet. Med en slik ordning oppnår man en bedre utnyttelse av panteobjektet, og muligheten til å tilføre mer kapital. Ved generalpant vil en slik

³⁴ Deknl. § 9-2 første ledd nr. 2

³⁵ Deknl. kapitel 5 om omstøtelse

utnyttelse av debitors eiendeler ikke kunne skje. Videre vil verdien av et generalpant være vanskelig å fastsette. Denne usikkerheten medfører en større risiko for långiverne, og ettersom risikoen prises inn i lånet, ville den kredittskapende effekten vært lavere ved generalpant, enn ved identifiserbare panteobjekter.

Ingen aktsom långiver vil godta pant med lavere prioritet dersom debitor har pantsatt alle sine nåværende og fremtidige formuesgoder under et generalpant. Dette betyr i realiteten at et generalpant betraktelig svekker debitors mulighet til å få tilgang på usikret kreditt og hans fremtidige utsikter til dekning ved et eventuelt oppgjør.

4.6 Har ”Lov om finansiell sikkerhetsstillelse” påvirket interesseavveiningen mellom de sikrede og usikrede kreditorene?

Bakgrunnen for lov om finansiell sikkerhetsstillelse var EØS-reglene som svarer til direktiv 2002/47/EF.³⁶ Formålet med loven var å bedre forutberegneligheten for kommersielle transaksjoner. Videre hadde finanskomiteen et ønske om å øke muligheten for å stille sikkerhet på tvers av landegrensene. Begrunnelsen for lovforslaget var at det vil bidra til å minske risikoen for bankene ved utlån, som igjen medfører en lavere kredittpris. Ved å åpne for muligheten for at bankene kan stille sikkerhet på tvers av landegrensene vil medføre at bankene kan spre risikoen sin ut over et større geografisk område. Resultatet av dette blir en lavere risiko for at utlånsporteføljen blir rammet av konjektur nedgang.

Ved innførselen av denne loven ønsket man å øke konkurransen mellom bankene. Økt konkurranse bidrar også til en lavere kredittpris. Lavere kredittpris bidrar til en mer effektiv utnyttelse av kreditten, som fører til en bedre økonomisk vekst.

”På grunnlag av at gjennomføringsloven er egnet til å redusere risiko i forholdet mellom partene ved finansiell sikkerhetsstillelse, kan det etter departementets oppfatning også legges til grunn at loven vil kunne sette andre enn partene i en noe svakere stilling. Særlig gjelder dette kreditorfellesskapet og andre tredjemenn. I interesseavveiningen mellom de sikrede og de usikrede

³⁶ Ot.prp. nr. 22 (2003-2004) og Innst.O.nr.48 (2003-2004)

kreditorene har direktivet lagt mest vekt på hensynet til ordnet og effektiv finansiell sikkerhetsstillelse.” Jf. Ot.prp. nr 22 (2003-2004) kapittel 1.

Innføringen av denne loven har utvidet rettighetene til de sikrede kreditorene. Vi ser at balansen mellom de sikre og usikre kreditorene påvirkes her etter innførselen av denne lov. En lavere risiko resulterer i billigere og mer tilgjengelig kreditt. Slike virkninger får konsekvenser for de usikrede kreditorene. Konsekvensen av en utvidet og forbedret pantsettelsesadgang blir at de usikrede kreditorene blir dårligere stilt. De usikre kreditorenes utsikter til dekning ved oppgjør reduseres.

Del III En vurdering om hvor vid adgangen til å pantsette bør være

5. Hvor vid bør adgangen til å pantsette være?

5.1 Innledning

Grunnlaget for å yte kreditt er komplekst.³⁷ Noen kredittyttere sikrer seg med pant i debtors aktiver, mens andre yter kreditt uten sikkerhet. En tredje gruppe er dem som ufrivillig havner i en kreditorposisjon uten mulighet til å sikre seg med pant.

5.2 En vurdering av personalkreditten

Kredittgiveren kan yte kreditt frivillig uten å sikre sitt krav med pant, for eksempel i forbindelse med et varesalg. Mulighetene for å få dekket gjelden dersom debitor sin økonomi svikter spiller inn i vurderingen om kreditt skal gis, men blir ikke ansett som en avgjørende faktor.³⁸ Det avgjørende for de som yter ordinær personalkreditt er debtors inntekter og fremtidig inntjeningssevne. Ut fra kredittpolitiske og alminnelig samfunnsmessige synspunkter er personalkreditten derfor mer selektiv. Her satses det på låntagers personlige dyktighet.³⁹ Dette medfører at personalkreditt gis ut fra kreditors tillit til debtors person, hans vilje og evne til å betale.⁴⁰

³⁷ NOU 1993:16 s. 135, se også Brækhus 2 og Skoghøy generelt

³⁸ Brækhus 2, s. 241

³⁹ NOU 1993:16 s. 133, Brækhus 2. S. 242

⁴⁰ Se for eksempel Distad og Fleisig/ la Peña

Kreditor må kunne stole på debitor, ettersom tapspotensialet som følge av en dårlig kredittvurdering ikke kan begrenses her, slik som ved pantesikkerhet. En fremtidsrettet lønnsomhetskalkyle vil derfor være avgjørende ved kredittvurderingen.⁴¹ En forutsetning for at slike kalkyler skal kunne være presise er stabile forhold i økonomien, nasjonalt og globalt.⁴²

Personalkreditt er en praktisk og smidig kredittform. Den er uformell, enkel og derfor mindre tidkrevende å etablere enn realkreditt.⁴³ Personalkreditten særlig viktig for næringslivet og industrien, hvor det er vanlig at varer leveres for så å bli betalt kort tid etter. Det vil fremstå som uforholdsmessig å etablere pant hvor det kreves rask omsetning, hvor for eksempel leverandøren leverer varer på kreditt og mottakeren betaler kort tid etter.

Videre er det mange kreditorer som i og for seg kan sikre seg med pant, men som ikke gjør det på grunn at en etablering av pant ofte vil være for tungvint, tidkrevende eller dyrt. HR-2008-1590-A avsnitt 52 illustrerer dette poenget godt, hvor Rema 1000 sin regiondirektør for Nord-Norge, Pål Hultgreen, er sitert med;

”Rema har hatt en policy om ikke å sikre seg selv med pant i varelageret, da en har antatt at det kan bety noe for franchisetagernes mulighet til gode innkjøpspriser også fra eksterne leverandører at ikke innkjøpte varer går rett inn i et varelagerpant til fordel bare for Rema.”

Til tross risikoen en usikret kreditt medfører, ser vi at man ikke kan unnvære personalkreditten. Personalkreditten er sentral for å opprettholde et effektivt og dynamisk næringsliv. Særlig viktig er den frivillige personalkreditten for leverandører og industrien.

Nedenfor i kapittel 5.3. vil jeg vurdere de ufrivillige kreditorenes stilling, før jeg i kapittel 5.4 går over til å redegjøre for hvilke fordeler man kan oppnå ved å redusere pantsettelsesadgangen til de næringsdrivende.

⁴¹ Brækhus 2 s. 241

⁴² Falkanger s. 381, Brækhus 2 s. 241-242. Se også kapitel 7 nedenfor for nærmere analyse av virkningen av negative konjektursvingninger i økonomien.

⁴³ NOU 1993:16 s.136, Brækhus 2 s. 242

5.3 En vurdering av de ufrivillige kreditorers stilling

5.3.1 Utgangspunkt

Det er klart at ikke alle kreditorer kan sikre seg med pant. En rekke kreditorer kommer i en kreditorposisjon helt ufrivillig, uten at de har praktiske muligheter til å sikre seg med pant.

5.3.2 Arbeidstakers krav på lønn

Det normale for arbeidstakere er at lønn blir etterskuddsbetalt. Dersom det går dårlig for en bedrift, kan denne etterskuddsbetalingen bli ytterligere utsatt. Arbeidstakerne har ingen praktisk mulighet til å sikre sine lønnskrav mot bedriften, og når insolvens inntreffer og konkursen åpnes hos arbeidsgiver, har ofte flere av arbeidstakerne betydelige usikrede krav mot arbeidsgiver. Denne gruppen ”ufrivillige” kreditorer blir ansett så viktig at det er etablert en statlig lønnsgarantiordning.⁴⁴

5.3.3 Det offentlige krav på skatter og avgifter

En annen stor gruppe er statens og kommunenes krav på skatter og avgifter. Den fortrinnsretten i konkurs disse kravene har hatt, har vært gjenstand for debatt både i juridisk teori og rettspraksis. Falkangerutvalget foreslo å avskaffe denne fortrinnsretten helt, og i Rt. 2003 s. 619 ble ordningen sterkt kritisert. Synspunktene var at det offentlige ikke skulle få dekning på bekostning av skattedebitors uprioriterte kreditorer. Finansdepartementet støttet ikke dette syn. De mente at man ikke kunne la staten stå uten enhver dekningsmulighet for ubetalte skatter fordi realkreditten regelmessig tar hundre prosent av boenes aktiva.⁴⁵ De la også avgjørende vekt på den økonomiske betydningen av dekl. § 9-4.

5.3.4 Erstatningskrav utenfor kontraktsforhold

Ved krav på erstatning utenfor kontraktsforhold, blir skadelidte en ufrivillig kreditor. Som en illustrasjon kan man tenke seg at et ilikvid selskap, som har pantsatt alle sine formuesgoder, blir ansvarlig for en stor og skadelig eksplosjon.

⁴⁴ Ifølge lønnsgarantiloven § 1 ”innestår” staten for ”betaling av krav på lønn og dermed likestilte krav på lønn som ikke kan dekkes på grunn av konkursåpning hos arbeidsgiveren”.

⁴⁵ Ot.prp. nr. 26 (1998-99) s. 151

Nabobygginger blir totalskadde. Ettersom det ansvarlige selskapet har mye lån og pantsatt alle sine formuesgoder, blir det ikke noe igjen til dekning for de ufrivillige kreditorene her. Slike situasjoner forekommer sjeldent, men når det skjer kan utfallet bli alvorlig for skadelidte. Derfor har man i denne forbindelse den viktige regelen i FAL § 7-6, hvor staten kan dekke erstatningen.⁴⁶

Et annet eksempel på en ordning hvor staten dekker erstatning for et krav som oppstår utenfor kontraktsforhold er voldsoffererstatningsordningen, hvor staten kan gi erstatning til ofre for voldshandlinger.⁴⁷

5.3.5 Erstatningskrav i kontraktsforhold

Her er et typisk eksempel på en ufrivillig kreditor løsøreselgerens mangelsansvar. Dersom det oppstår vesentlige mangler med varen etter levering, kan dette gi kjøperen rett til prisavslag eller erstatning.⁴⁸ Dersom selgeren er insolvent og hans eiendeler er pantsatt fullt ut, blir selgeransvaret uten realitet. Salget kan gjelde leveranse av en heisekran til mange millioner eller et kjøleskap til noen tusen kroner. Det avgjørende er at i begge tilfeller kan tapet være betydelig sett i forhold til de ressursene skadelidte har til rådighet.

På svært mange områder har man en økonomisk sanksjon som eneste praktiske reaksjonsform ved et kontraktsbrudd. Er debitor uten midler blir ansvaret illusorisk. Den vide pantsettelsesadgangen næringsdrivende har kan medføre at ansvar for kontraktsbrudd blir uten realitet selv om debitor driver næringsvirksomhet med betydelig verdier og omsetning. Dette taler for at man bør begrense adgangen til å etablere pant for de næringsdrivende.

5.4 Hvilke foredelers kan man oppnå ved en redusert pantsettelsesadgang for de næringsdrivende?

En redusert pantsettelsesadgang for de næringsdrivende vil føre til krav om større egenkapital for debitor. Dette vil tvinge igjennom en grundigere risikovurdering

⁴⁶ Forsikringsavtaleloven

⁴⁷ Voldsoffererstatningsloven

⁴⁸ Forbrukerkjøpsloven § 26 jf. § 16

for eierne ved nyetablering. Dette fører videre til at investeringer vil kanaliseres mot investeringer som i større grad vil lykkes.⁴⁹

En personalkreditor som gjør sitt krav gjeldene mot debtors konkursbo, vil kun få dividende av den resterende del av formuen etter at realkreditorene har fått dekning for sine krav. En personalkreditt kan dermed bli helt eller delvis fortrent av realkreditorene. En innskrenkning i pantsettelsesadgangen gi flere frie midler til boet og dermed redusere risikoen til den usikrede kreditt.⁵⁰

En stor tilgang på kreditt som følge av en vid pantsettelsesadgang, er ikke ubetinget positivt. I forarbeidene til panteloven 1980 ble det for eksempel pekt på prinsipielle betenkeligheter ved at en bedrifts eiendeler er pantsatt for 100 prosent av verdien.⁵¹ En slik form for pant medfører at eierinteressen er nominell. Den nominelle eieren vil fortsatt være ansvarlig for bedriftens forpliktelser, selv om den reelle eieren, panthaveren, er eier av kapitalverdien.

Kapitalplassering hvor eierskap og risiko er adskilt vil lettere kunne skje med en vid pantsettelsesadgang. Denne form for kapitalplassering ønsker man å unngå, ettersom den ut i fra et samfunnsøkonomisk synspunkt er uheldig.⁵² Principal-agent-teorien som vektlegger interne styringsproblemer i organisasjoner har overføringsverdi til et tilfelle hvor panthaver er eier av bedriftens kapitalverdi, men ikke har noen innflytelse på bedriftens ledelse. Poenget er at bedriftens ledelse ikke blir eier av verdiene som skapes, på samme måte dersom de selv hadde vært aksjonærer. Dette medfører at bedriftsledelsen ikke har samme incentiv til å optimalisere avkastningen. Videre kan en virking være at ledelsen er mer opptatt av lønn og frynsegodeordninger enn bedriftens vekst, ettersom veksten ikke tilkommer dem. Virkingen av 100 prosent pantsettelse blir at det forsvinner en vital motivasjonsfaktor for å arbeide mot å løfte den økonomiske vekst til bedriften.⁵³

⁴⁹ NOU 1993:16 s. 135

⁵⁰ NOU 1993:16 s. 136

⁵¹ Innst. O. Nr. 19 (1977-78), panteloven

⁵² Agent-prinsipal teorien presentert av Armen/ Demsetz. Teorien er også omtalt i NOU 1993:16 s. 135, Andersen kapitel 3, Brækhus s. 244

⁵³ Andersen kapitel 3.1, Brækhus s. 244

I forarbeidene til panteloven har det blitt argumentert for at kredittprisen kan tale imot å begrense pantsettelsesadgangen, i det realkreditten er en billigere finansieringsform enn personalkreditten.⁵⁴ Dette argumentet må nyanseres.

Kredittprisen kan isolert sett bli lavere for realkreditt enn ved personalkreditt ettersom prisen henger nøye sammen med den risikoen kreditor tar. Det sentrale poenget er at kredittprisen må ses i en større sammenheng, man kan ikke vurdere fordelene én långiver oppnår ved pantet, man må se på hvordan pantsettelse påvirker de samlede kredittvilkår til debitors kreditorer.⁵⁵ Hvis en kreditor sikrer seg med panterett, vil dette medføre en økt risiko for personalkreditorene som gir lån til samme debitor. Den økte risikoen til personalkreditorene må her innkalkuleres i kredittgivningen. En økt risiko medfører økt pris på kreditten som gis. Dette betyr at selv om debitor får billigere og større kvantum kreditt av realkreditoren isolert sett, må naturlig nok personalkreditorene til samme debitor økte prisen på sine lån. Videre vil den økte risikoen for personalkreditorene også kunne medføre at de ikke tar sjansen på å gi samme kvantum kreditt. Poenget illustres godt ved det praktiske eksempelet til Bang-Pedersen i NJ 2005 s. 386 referer her;

“Eksempelvis kan man forestille sig, at en virksomhed, der uden at tilbyde at stille pant, har fået tilbud fra 3 långivere om, at de hver især uden at få pant vil låne 500.000 til 10% rente p.a. Virksomheden kan med andre ord uden at stille pant i alt låne 1.500.000 kr. mod at betale en årlig rente på 150.000 kr. Antag nu, at virksomheden tilbyder den ene långiver at få pant, og denne långiver som følge heraf tilbyder at låne 1.000.000 til 5% rente p.a. Umiddelbart har pantet således givet sig udslag i et øget lån på 500.000 kr. og en rentebesparelse. Men hvad hvis de 2 øvrige långivere som følge af pantsætningen hver især alene vil udlåne 250.000 kr. til 20% p.a.? I så fald har pantsætningen ikke resulteret i øget långivning, da summen af de 3 lån fortsat er 1.500.000 kr., og ej heller i nogen rentebesparelse, da den samlede rente for de 3 lån fortsat er 150.000 (5% af 1.000.000 + 20% af 500.000). Pantsætningen er for virksomheden blevet et zero-sum game.”

⁵⁴ NOU 1993:16 s 135

⁵⁵ Bang-Pedersen, s. 387

Etter dette ser vi at den samlede kreditt som ytes ikke alltid kunne bli større i omfang og kredittprisen vil heller ikke alltid være billigere ved en vid pantsettelsesadgang for de næringsdrivende.

Et annet problem er at når næringsdrivende etablerer tingsinnbegrepspant ved sitt varelager og driftstilbehør betyr dette at de får kreditt for sine nåværende, men også fremtidige formuesgoder innenfor disse kategoriene. Problemet ved å tillate pantsettelse også for fremtidige anskaffelser er at panterettens kredittskapende effekt ikke blir utnyttet fullt ut. Dette fordi det kan hefte usikkerhet rundt hvilke anskaffelser bedriften gjør i fremtiden, som medfører at det blir vanskelig å verdsette bedriftens formuesgoder.⁵⁶ En slik usikkerhet må prises inn i kreditten som oppnås, noe som resulterer i en lavere utnyttelse av debtors formuesgoder.⁵⁷

Ved insolvens hos debitor er utgangspunktet for kreditorene likebehandlingsprinsippet. Dette medfører i de fleste tilfeller av insolvens at ikke alle kreditorene får dekket sine krav fullt ut. Avvik fra likebehandlingsprinsippet krever et særskilt grunnlag. Det følger av definisjonen i panteloven § 1-1 at en panterett er en ”særrett til å søke dekning” for et krav. Dette svekker utgangspunktet om en likebehandling mellom kreditorene. Videre har dekningsloven i kapittel 9 en del prioriteringsregler som innebærer at likebehandlingsprinsippet blir ytterligere svekket. Dette viser at likebehandlingsprinsippet ikke står særlig sterkt. Der det er midler tar normalt de prioriterte kreditorene mesteparten av verdiene. En reduksjon i pantsettelsesadgangen vil bidra til at likebehandlingsprinsippet oftere blir oppfulgt.

Etter dette kan man oppnå fordeler ved å redusere pantsettelsesadgangen til de næringsdrivende. Men en reduksjon kan ikke skje ukritisk. Man må være varsom med å justere pantsettelsesadgangen, ettersom det kan få store virkinger for næringslivet. For å få en nyansert interesseavveining i balansen mellom realkreditor og personalkreditor vil jeg derfor i det følgende vurdere realkreditten og se på fordelene ved å opprettholde den vide pantsettelsesadgangen.

⁵⁶ Det kan trekkes paralleller fra usikkerheten av verdien til formuesgodene i et tingsinnbegrepspant for næringsdrivende til usikkerheten som oppstår ved generalpant, jf pantl. § 1-3

⁵⁷ Bang-Pedersen s. 387

5.5 En vurdering av realkreditten

Sikring av krav med pant har lang tradisjon og må anses å være helt fundamental for kredittlivet.⁵⁸

En aktsom kredittlyter vil normalt ikke yte kreditt uten at det stilles sikkerhet. Ved å kunne tilby pantesikkerhet vil pantsetter få tilgang på kreditt han ellers ikke ville ha fått, og det er dette gir grunnlag for verdiskapning og økonomisk aktivitet, særlig ved at det fremmer lønnsomme investeringer.⁵⁹

Det går et klart skille mellom de kreditorene som har sikkerhet i debitors eiendeler, som har realsikkerhet og yter realkreditt, og på den andre siden de kreditorene som yter personalkreditt, som ikke har etablert noen sikkerhet i debitors eiendeler. Skulle debitor bli insolvent kan banken søke dekning i formuesgodene de har pantesikret for å få oppfyllelse for sine lån gjennom konkursinstituttet. Dette fører til en lavere risiko for realkreditorene, som da oppnår en lavere kredittpris enn personalkreditorene.

En lavere kredittpris resulterer i en billigere finansiering for realkreditorene. Dette betyr at en mindre del av deres samlede kapital brukes på betjening av lån, og heller kan benyttes til deres kjernevirksomhet. Dette viser at billigere kredittpris bidrar til økonomisk vekst.

Den lavere risikoen som er forbundet med et pantesikret lån vil også kunne gi grunnlag for lengre nedbetalingstid.⁶⁰ Ved lengre nedbetalingstid blir kreditten fordelt ut over en lengre periode, som resulterer i at avdragene på kreditten blir mindre eller skjer sjeldnere. Dette kan også virke positivt for den økonomiske vekst.

På bakgrunn av den økte sikkerheten en realkreditt gir, kan bankene tillate seg å låne ut større beløp. Dette er særlig viktig for de kostbare investeringene som blir gjort i næringslivet, som for eksempel ved bygging av en oljeplattform eller et tankskip. Ved å få låne større beløp, vil investeringer som blir gjort ofte har et mer langsiktig preg. Dette er også viktig i et samfunnsøkonomisk perspektiv.

⁵⁸ NOU 1993:16 s. 134

⁵⁹ NOU 1993:16 s. 134, Skoghøy s. 23

⁶⁰ Skoghøy s. 23-24

Realkreditt blir også sett på som en ideell finansieringsform, fordi det gir tilgang på kreditt uten at pantøver trenger å overta driften av sikringsobjektet. Den sikrer långiveren uten å tvinge han til å overta driften av formuesgodet, og uten å sette for stramme rammer for pantsetters rådighet.⁶¹ Samtidig kan pantsetter utnyttet sikringsobjektet.

Etter dette ser man at å gi pant er en effektiv finansieringsform, både for realkreditor og debitor. Finansieringsformen er unnværlig, særlig for store investeringer og handelsnæringen.

5.6 Hvilke fordeler kan man oppnå ved å opprettholde en vid pantsettelsesadgang for de næringsdrivende?

Kreditteffekten av et pant vil generelt sett variere med pantets karakter, men dersom man begrenser pantsettelsesadgangen vil man totalt sett få mindre tilgang på kapital.⁶² Virkningen av en begrenset tilgang på kapital blir at man får en svakere økonomisk vekst.⁶³ Dette taler for å opprettholde en vid pantsettelsesadgang.

Det er sikrere for kreditor å låne ut kapital mot pant, enn det vil være å gi et usikret lån. En pantesikret kreditor som gjør sitt krav gjeldene mot debitors konkursbo, vil få bedre prioritet for sitt krav enn personalkreditorene. Dette resulterer i at utsikten til dekning er større for realkreditor enn personalkreditor.

Realkreditt har en lavere risiko enn personalkreditt for kreditorene. Desto sikrere en panterett er desto mindre er risikoen. Ved å spre risikoen mest mulig, vil man generelt sett minske risikoen ved pantet. Innskrenker man pantsettelsesadgangen vil man reelt sett redusere muligheten til å spre risiko.

En lavere risiko for kreditorene vil medføre at debitor får utnyttet pantet bedre. En lavere risiko for kreditorene vil resultere i billigere kreditt, ettersom prisen på kreditt henger nøye sammen med risikoen til kreditor. Billigere kreditt vil bidra til økt økonomisk vekst. En lavere risiko vil videre øke sjansene for å få tilgang på større

⁶¹ Falkanger s. 382

⁶² NOU 1993:16, s. 133

⁶³ Se kapittel 7 nedenfor for virkningen av en begrenset tilgang på kapital.

kredittbeløp og lengre nedbetalingstid. Den kredittskapende effekten blir bedre, noe som taler for å opprettholde en vid pantsettelsesadgang for de næringsdrivende.

For debitor vil det være fordelaktig å stille sikkerhet, ettersom man ved realkreditt oppnår en billigere finansieringsform enn ved bruk av personalkreditt.⁶⁴ Norsk næringsliv er avhengig av rimelig kapital. Kredittprisen har derfor stor betydning for næringslivets konkurranseevne.⁶⁵

Til tross for at realkredittens rettspolitiske og samfunnsøkonomiske nødvendighet er uomtvistet, bør man ikke tillate en ubegrenset adgang til pantsettelse. Debitor bør ha en ubeheftet reserve, både av hensyn til sin egen økonomiske handlefrihet, men også av hensyn til å ha en reserve til dekning av de usikrede kreditorene. Diskusjonen om hvor vid grensen for pantsettelsesadgang bør være er sentral i forhold til å kunne opprettholde personalkreditten.⁶⁶ Som vist ovenfor har adgangen til å pantsette direkte betydning for balansen mellom realkreditor og personalkreditorer. Desto større andel av formuen debitor pantsetter, desto dårligere blir utsiktene til dekning for de usikrede kreditorene.⁶⁷ En for vid adgang vil da fortrenge den smidige og selektive personalkreditten. Et spørsmål som da reiser seg er hvordan man kan foreta en hensiktsmessig avgrensning av realkreditten, slik at det blir plass til personalkreditten.⁶⁸

6. Hvordan kan man foreta en hensiktsmessig avgrensning av realkreditten for å opprettholde en balanse mellom realkreditor og personalkreditor?

6.1 Avgrensning etter kredittformålet

Hovedformålet med panteretten er at den ved en effektiv og sikker kredittytelse, stimulerer til økonomisk vekst. Derfor burde panteretten kanskje

⁶⁴ NOU 1993:16 s. 135

⁶⁵ NOU 1993:16 s. 135

⁶⁶ Bang-Pedersen s. 387

⁶⁷ Brækhus 2 s. 240

⁶⁸ Brækhus 2 s. 252-253

justeres slik at den kun gis hvor dette formålet oppfylles. Et spørsmål blir da hvor kreditformålet viser seg sterkest.

Den kredittskapende effekten viser seg sterkest ved kreditt som gis til nyinvesteringer av fast eiendom. Debtors bruttoformue øker her minst like mye som pantegjelden. At noen investeringer bringer tap er noe som må kalkuleres inn i risikoen, men normalt har dette liten betydning. En investeringskreditt som brukes på bestandige formuesgoder kommer hele kreditorfellesskapet til gode.

Kreditt til dekning av løpende utgifter stiller seg i en svakere posisjon enn investeringskreditt i forhold til ønsket om å oppfylle panterettens hovedformål om å bidra til økonomisk vekst. Dette fordi kreditt til dekning av løpende utgifter ikke på samme måte bringer nye verdier inn i debtors bruttoformue.⁶⁹ På en annen side bidrar driftskreditten til at for eksempel vanlig produksjon kan skape gjenstander som kan selges. Erfaring viser at egenkapital normalt ikke er tilstrekkelig, og at det er behov for en viss tilgang på driftskreditt for å opprettholde den økonomiske utviklingen på sikt.

Forbrukskreditt er sikkerhetsstillelse for å holde driften i gang selv om bedriften går med underskudd. Dette er særlig risikabelt for långiverne, ettersom opplåning til forbruk skjer gradvis og ofte ikke synlig. Dette medfører at kapitalfortæringen kan lettere resulterer i tap for kreditorene.

Pantsettelse for eldre gjeld er særlig kritikkverdig. Her mangler kredittmomentet, og det bringes ikke noen form for nye verdier inn i virksomheten. Da har panteretten mistet sin primære funksjon, og vil på en uheldig måte fortrenge øvrige kreditorer.⁷⁰ Det er kritikkverdig at en tidligere usikret fordring skal få prioritet på bekostning av andre usikrede kreditorer. En slik pantsettelse virker samtidig direkte skadelig for de usikrede kreditorene som her blir fortrent. Derfor har

⁶⁹ Brækhus 2 s. 254 og NOU 1993:16 s. 137

⁷⁰ Skoghøy s. 24

lovgiveren etablert regler for objektiv omstøtelse dekl. § 5-7 og subjektiv omstøtelse i § 5-9.⁷¹

En reform etter disse synspunktene møter imidlertid store retts tekniske og praktiske problemstillinger.⁷² Ettersom grensen mellom driftskreditt og forbrukskreditt er flytende, vil en omgåelse av reglene her være for enkel. I forhold til sikkerhetsstillelse for eldre gjeld som er særlig kritikkverdig, har vi allerede betydelig erfaring med å trekke grensen.⁷³

6.2 Avgrensning etter panteobjektet

Adgangen til å etablere pant bør fortrinnsvis åpnes for sikring av investeringskreditt i bestandige formuesgoder som for eksempel fast eiendom.

Det vil være behov for mer restriktive regler der hvor kreditten skal sikres gjennom bedriftens flytende kapital. Mengden av den flytende kapitalen, varer og fordringer kan variere stort fra tid til annen, og det kan da stilles spørsmål ved om et slikt pant er sikkert nok for kreditorene.⁷⁴

6.3 Avgrensning etter kredittvilkårene

Realkredittens omfang bestemmes av pantelovgivningens adgang til å stille sikkerhet i forskjellige grupper formuesgoder, og de begrensninger som stilles opp for kredittid og kredittbeløp. Det er en fordel for de personlige kreditorene om pantelånet har begrensninger som fører til at et pantesikret lån ikke dekker sikringsobjektets fulle verdi, og at et pantesikret lån får en begrenset løpetid. En slik ordning vil resultere i at det foreligger en bedre dekningsreserve for de usikrede kreditorene, samt at pantesikret lån raskere nedbetales. En liknende ordning har vi ved salgspant til sikring av avbetalingskreditt.⁷⁵ Ved forbrukerkjøp større enn 10 prosent av folketrygdens grunnbeløp, og som gis for mer enn 30 dager kreves det minimum 20 prosent av

⁷¹ Slike disposisjoner kan omstøtes innen 3 mnd på objektivt grunnlag, jf. dekl. § 5-7, eventuelt subjektivt grunnlag med en 10 års frist, jf. §5-9

⁷² Brækhus 2 s. 254 og NOU 1993:16 s. 137

⁷³ Deknl. § 5-5

⁷⁴ Brækhus 2, s. 256

⁷⁵ Kredittkjøpsloven § 7

varens verdi i kontant forskuddsbetaling, jf krkjl. § 7. Formålet med en slik ordning er å beskytte selger og kjøper mot lite gjennomtenkte og dårlig begrunnede salgssavtaler.

En ordning med belåningsgrense og avgrenset nedbetalingstid kan ha overføringsverdi til andre områder av den pantesikrede kreditt. Et av problemene ville imidlertid vært hvordan man kunne etablert ordninger for å unngå omgåelse.⁷⁶ Et spørsmål i den anledning er hvordan man sikkert kan fastsette låneobjektens verdi når for eksempel de er kjøpt inn for flere år siden, importert eller ombygget.

Etter dette ser man at en avgrensing etter kredittvilkårene reiser retts tekniske problemstillingene som vil være vanskelige å gjennomføre i praksis.

6.4 En kvantitativ begrensning i adgangen til å søke dekning i pantet

En kvantitativ begrensning i adgangen til å søke dekning i pantet vil fremstå som positivt for de usikrede kreditorene. Dette kan medføre at det etableres en ubeheftet dekningsreserve, som bedrer utsiktene til dekning for de usikrede kreditorene. En slik ordning har man i Sverige og Finland ved det såkalte ”företakshypoteket”, der sikkerheten bare omfatter en viss andel av verdien av de pantsatte formuesgoder.⁷⁷

På den annen side bør man være varsom med å innføre en kvantitativ begrensning i adgangen til å søke dekning i pantet, ettersom dette kan øke risikoen for panthaver og få følger som omtalt i punkt 5.5 og 5.6 ovenfor.

Ved legalpant for boomkostninger (som også gjelder for private) har risikoen for å yte 100 prosent finansiering økt. Selv om det kun er en liten økning i risikoen for kreditorene, er dette er betenkelig, da særlig med tanke på de private adgang til 100 prosent finansiering av bolig minker.

⁷⁶ Brækhus 2, s.256-257

⁷⁷ se kapittel 8.4 og 8.5 for mer utfyllende informasjon om företakshypoteket

7. Hvilke virkninger har det for næringslivet med en begrenset tilgang på kapital?

7.1. Innledning

Hvis vi avgrenser området for realkreditten, vil man totalt sett få mindre tilgang på kapital. En begrenset tilgang på kapital kan få store samfunnsøkonomiske konsekvenser. Dagens finanskriser kan illustrere hvilken virkning en begrenset tilgang på kreditt kan ha for samfunnet. I det følgende vil jeg kort forklare hva finanskrisen er, før jeg så vil redegjøre for ulike virkninger en begrenset tilgang på kapital kan ha.

7.2 Hva er finanskrisen?

Uroen i finansmarkedet har kort fortalt blitt forårsaket av amerikanske subprime-krisen. Subprime-krisen ble for alvor gjort kjent våren 2007, da amerikanske private lånetakere slet med å oppfylle sine forpliktelser ved sine huslån. Dette resulterte i at debitorer valgte å gi husene sine tilbake til banken som dekning. Samtidig falt prisene på det amerikanske boligmarkedet.⁷⁸

Da de amerikanske subprime-lånene begynte å forfalle ble obligasjonene som var gitt med boliglån som pant, totalt verdiløse. Ettersom obligasjonene var blitt solgt til internasjonale investorer oppsto det en global kredittkrise.⁷⁹

Kredittkrisen spredte seg til Norge høsten 2008 og tilgangen på kapital ble sterkt redusert.⁸⁰

7.3 Hva blir virkningen av en begrenset tilgang på den samlede kapital for de næringsdrivende?

Som et resultat av at den samlede tilgang på kreditt er begrenset, vil bankene konsentrere sine utlån til de minst risikofylte næringene. Dette vil føre til at

⁷⁸ Morris s. 65- 85, da særlig s. 72

⁷⁹ se CEBS

⁸⁰ På grunn av stor mangel på kreditt i norske eksportbedrifter ønsker Regjeringens ønsker å imøtekomme kredittbehovet med en ekstra bevilgning til GEIK. Innst. S. nr. 23 (2008–2009) hvor rammen for eksportkredittporteføljen utvides fra 50 til 60 milliarder. (Pressemelding, publisert 27.11.2008 Nr.: 187/08 fra Statsministerens kontor, offentliggjør ny avtale mellom Staten og GIEK, som gir et tilleggslån på inntil 50 milliarder til GIEK)

konjunkturutsatte næringer vil fremstå som mindre attraktive til å få usikret lån og kapital.⁸¹ De vil ha vanskeligere for å tilgang på usikret kreditt. Det skjer en uheldig forskjellsbehandling som får konsekvenser for utviklingen av næringslivet. Et resultat kan bli at næringslivet mister sin bredde og sitt mangfold. Dette er klart samfunnsøkonomisk uheldig.

Næringsdrivende med liten egenkapital vil fremstå som mer risikable låntakere, og derfor få problemer med å oppnå usikret kreditt. Dette gir et uheldig utslag ved at størrelsen på egenkapital ikke alltid samsvarer med hvordan låntakeren vil lykkes med sin fortetningside og betjening av sitt lån.⁸² Videre vil det ofte foreligge usikkerhet rundt risikovurderingen for en nyetablering, enn ved å låne ut kapital til etablerte og veldrevne bedrifter. Det samme vil gjelde for bedrifter som ønsker å investere i eller utvide til en ny bransje.

En begrenset tilgang på kapital vil medføre kredittprisen blir dyrere og at det blir vanskeligere å finansiere store investeringer. Dette er klart samfunnsmessig uheldig.⁸³

Usikret kreditt, som er den mest målrettede kreditten som ytes, rammes først og hardest. Mangel på kreditt kan medføre store samfunnsmessige problemer, som økt inflasjon, arbeidsledighet, svekket, rente m.m.

Man ser at kredittkrisen i det internasjonale og nasjonale markedet illustrerer hva som kan skje med samfunnet dersom man begrenser tilgangen på kreditt. Virkingene av en begrenset tilgang på kreditt tilsier at man må være særlig forsiktig med å begrense pantsettelsesadgangen når det er ustabile forhold i økonomien.

⁸¹ Samme synspunkt er også omtalt av Andreassen (Skoghøy) i ”pantelovgivningen i støpeskjeen” og NOU 1993:16 s.135

⁸² NOU 1993:16 s. 135

⁸³ se note 88

8. En komparativ vurdering av balansen mellom realkreditor og personalkreditor

8.1 Utgangspunkt

Stadig internasjonalisering, harmoniseringsprosesser, større marked, større konkurranse, lavere priser på kreditt, større mulighet til å spre risiko er faktorer som vil påvirke balansen mellom sikrede og usikrede kreditorer.

De forskjellige europeiske rettsystemene har med utgangspunkt i likebehandlingsprinsippet utviklet sine nasjonale varianter av prioriteringsrekkefølgen mellom realkreditor og personalkreditorer. Noen rettsystemer er mer liberale enn andre. Ved tingsinnbegrepspantsettelse for næringsdrivende har Danmark og Tyskland restriktive regler. Norge, Sverige og Finland er i en mellomposisjon i forhold til det liberale systemet for å pantesikre sine krav som eksisterer i England og USA.⁸⁴ Det er viktig å påpeke at panteretten er et dynamisk rettsområde, som stadig er under utvikling.⁸⁵

Som komparative studier har vist, inneholder enkelte nasjonalstaters rettsystem ulike nasjonale syn på hvordan reglene rundt panteretten skal være.⁸⁶ Panteretten hører til det rettsområdet innenfor formueretten som inneholder størst nasjonale forskjeller innenfor de nordiske land, og Europa for øvrig.⁸⁷ Forskjellene er så store at selv ikke innenfor EU er det foretatt noen harmonisering av panteretten. Her arbeides det i stedet mot et felles marked.⁸⁸ Dette får betydning for de nasjonale variantene av prioriteringsrekkefølgen og balansen mellom de realkreditor og personalkreditor.

⁸⁴ Se Konow kapitel 5

⁸⁵ Kieninger, s. 649-652

⁸⁶ Konow, Keininger, Goode, NOU 1993:16 s.137-141, Ot.prp. nr. 23 (2003-2004) punkt 4.

⁸⁷ Skoghøy Kommentarutg. s. 36

⁸⁸ White Paper EU generelt

Graden av hvor utviklet et rettsystemet er, vil spille inn på hvor effektivt man klarer å utnytte panterettene til å skape økonomisk vekst.⁸⁹ Resultatet av dette vil påvirke dekningsmulighetene til personalkreditorene, ettersom mindre penger til kreditorfellesskapet resulterer i dårligere utsikter til dekning for personalkreditorene.

Dersom det er usikkerhet rundt hvor mye et formuesgode er verdt, vil dette representere en økt risiko for långiverne. Denne risikoen prises inn i kreditten som gis. Videre vil bankene lettere kunne avstå fra å gi kreditt uten sikkerhet når det hefter usikkerhet rundt verdien av debtors aktiva og usikkerhet rundt lovgivningen som skal regulere en eventuell inndrivelse.⁹⁰ Den økte risikoen minsker tilgangen på usikret kreditt, og medfører at balansen mellom real og personalkreditt ikke er optimal.

I forskjellige utviklede rettsystemer er det etablert ulike måter for å bedre utsiktene til dekning til kreditorfellesskapet, for å oppnå en bedre balanse mellom realkreditor og personalkreditor.⁹¹ I Finland og Sverige er for eksempel kreditor som har sikkerhet ved virksomhetspant avskåret til å ha prioritert dekningsrett for henholdsvis 50 og 55 prosent av verdien pantet omfatter, etter at massekrav og boomkostninger er dekket.⁹² I Norsk rett kan næringsdrivende pantsette tilnærmet 100 prosent av sine aktiver, men etter innføring av legalpant for boomkostninger kan opptil 5 prosent av verdien av pantet benyttes til dekning av boomkostninger.⁹³

I Storbritannia har man etablert en mekanismen ”carve out” instituttet som kan bidra til å beskytte personalkreditorene. ”Carve out” instituttet er gradvis utviklet igjennom lovgivningsprosessen og fikk sitt endelige gjennomslag ved The Enterprise Act 2002.⁹⁴ ”Carve out” instituttet går ut på at det krevers en forhåndsavtalt del av

⁸⁹ Fleisig/ Peña s. 4, ERBD s. 7 og s. 10, og Worldbank generelt

⁹⁰ EBRD s. 9-10, det kan også trekkes paralleller til usikkerheten rundt verdsettingen som oppstår ved et generalpant jf. 4.5

⁹¹ Konow, Keininger, Lilleholdt generelt

⁹² Act on the Ranking of Claims (1578/1992), section 5. Se også Lilleholt s. 227 og Ot.prp. nr. 23 (2003-2004) punkt 4.

⁹³ Se punkt 4.4 og definisjonen i punkt 2.

⁹⁴ Det ble ved allerede ved ”The Cork Committee Report on Insolvency Law and Practise” i 1982 foreslått å reservere 10 prosent av realisasjonene ved ”floating charge” sikkerheten til de usikrede kreditorene.

flytende dekningsmulighet for personalkreditorene ved etablering av ”floating charge”.⁹⁵

Noen begrunner ”carve-out” instituttet med at den er med på å sikre en rettferdig balanse mellom de forskjellige interessene, og at det blir tatt hensyn til de usikrede kreditorene. Andre ser på carve-out instituttet som et instrument for å unngå kjedekonkurser som kan oppstå dersom leverandører og handelskreditorer til et insolvent firma ikke får dekning for sine krav. En tredje gruppe ser på ”carve-out” instituttet som en innskrenkning i kontraktsfriheten og eiendomsrettighetene til bankene.⁹⁶

Debatten rundt ”Carve-out provision” og dekningsmulighetene til de usikrede kreditorene i Storbritannia inspirerte til debatt rundt balansen mellom sikrede og usikrede kreditorer i USA. Relaterte argumenter ble utviklet og fremsatt i lovgivningsprosessen forut for reform av Artikkel 9 i United States Uniform Commercial Code (UCC). Formålet var at man ønsket å få en bedre balanse mellom realkreditor og personalkreditor også her, ved å styrke personalkreditorens rettigheter.⁹⁷

Det er klart at næringsdrivendes adgang til tingsinnbegrepsantsettelse påvirker balansen mellom realkreditor og personalkreditor. Et spørsmål som da reiser seg er hvordan adgangen til å etablere tingsinnbegrepsant er i utvalgte nasjonale rettsystem.

8.2 Danmark

Hovedregelen i dansk rett er at det ikke er adgang til å etablere en samlet underantsettelse av en gruppe løse gjenstander, jf TL § 47 b. Dansk rett har ingen generell ordning som kan sammenliknes med finsk eller svensk bedriftsant. Det finnes i dansk rett heller ingen generell ordning med varelagerant som tilsvarer vår antl. § 3-11 flg. Det kan imidlertid presiseres at det i forarbeidene er foreslått betydelige endringer i dansk rett i form av innføring av såkalt virksomhetsant, jf. Betænkning om Virksomhedsant (2005).

⁹⁵Enterprise Act 2002, section 252; Insolvency Act 1986, section 176A; Insolvency Act 1986 (Prescribed Part) Order 2003. “The prescribed part is calculated on a sliding scale: 50% of the first £10,000, 20% of the rest, but with a ceiling of £600,000.” Se også punkt 8.6 nedenfor

⁹⁶McCormack s. 38

⁹⁷McCormack s.12-15

Et praktisk unntak fra hovedregelen om tingsinnbegrepspant for næringsdrivende har man i TL § 47 b 2. Stk. Ifølge bestemmelsen kan de næringsdrivende som driver fra leide lokaler pantsette driftsinventar og driftsmateriell. Drives næringsvirksomheten fra selveiende lokaliteter, reguleres adgangen til å pantsette driftsløsøre av TL § 37. Det eksisterer ikke en generell adgang til å pantsette bedriftens varelager.⁹⁸

Næringsdrivende kan imidlertid benytte seg av enkeltvis underpantsettelse av bedriftens løsøreobjekter i kredittsikringsøyemed, ettersom det eksisterer en alminnelig adgang til å pantsette løsøreobjekter enkeltvis.⁹⁹ Enkle pengekrav kan ikke pantsettes samlet, men man kan oppnå mye av det samme som en tradisjonell factoringavtale.¹⁰⁰

Etter dette ser man at pantsettelsesadgangen for næringsdrivende er noe snevrere i Danmark enn i Norge.¹⁰¹

8.3 Tyskland

Pantsettelsesadgangen i Tyskland er organisert forskjellig fra Skandinavia. I tysk rett er det ingen generell adgang for næringsdrivende til å foreta en samlet underpantsettelse av bedriftens varelager, driftstilbehør eller tilsvarende tingsinnbegrepspant som vi har i norsk rett ved bestemmelsene i pantl. §§ 3-4 til 3-10 samt 3-11 til 3-13. Det behovet som tysk næringsliv har for kapital, imøtekommes ved utstrakt bruk av ordninger knyttet til eiendomsforbeholdskonstruksjoner.¹⁰²

I Tyskland har man som i norsk rett adgang til tingsinnbegrepspantsettelse for tilbehør til fast eiendom, jf BGB § 1120.

⁹⁸ Konow s. Kap 5.1.1

⁹⁹ Konow s. 76

¹⁰⁰ Lilleholt s. 229

¹⁰¹ Ot.prp. nr. 23 (2003-2004) punkt 4.2, Konow kapitel 5, Lilleholdt s. 229

¹⁰² Konow s.77

8.4 Sverige

Pantsettelsesadgangen for næringsdrivende i Sverige er tilsynelatende like omfattende som i Norge. Reglene er derimot organisert på forskjellig måte.¹⁰³ I svensk rett opereres det med to former for fortrinnsretter i konkurs, såkalte *særskilte* og *allmenne* fortrinnsretter.¹⁰⁴

Legalpant for skatter og avgifter som var en allmenn fortrinnsrett, ble vedtatt opphevet av den Svenske Riksdagen 5. Juni 2003. Samtidig ble reglene om foretakshypotek¹⁰⁵ vedtatt opphevet og erstattet med regler om foretaksinntekning (oversatt = virksomhetspant).¹⁰⁶ Foretaksinntekning blir etter svensk rett regnet som en sikkerhetsrett, men ikke noen panterett. Likevel har de så store likhetstrekk til tingsinnbegrepspantsettelse at det er naturlig å ta dem med i en komparativ del av panterett.¹⁰⁷

Sentralt ved virksomhetspantet er at det bare gir kreditor fortrinnsrett til dekning på 55 prosent av de verdiene som er igjen etter at særskilte fortrinnsrettene er dekket.¹⁰⁸ Panterett og boomkostninger er slike særskilte fortrinnsretter. Virksomhetspantet i Sverige omfatter absolutt alt som tilhører skyldneren, også fast eiendom og realregistrerte formuesgoder. På dette punkt har svenskene en forskjellig tilnærming enn man har i Norge.

I JB 2 kapitel 3 finner man en særbestemmelse om såkalt industritilbehør. Bestemmelsen gir næringsdrivende som driver industrivirksomhet mulighet til å pantsette nærmere angitt tilbehør sammen med sin faste eiendom. Alt som ikke er særskilt unntatt i tinglyst erklæring er regnes som industriløsøre. For eksempel inngår

¹⁰³ NOU 1993:16

¹⁰⁴ Ot.prp. nr. 23 (2003-2004) punkt 4.1, Lilleholdt s 227-228

¹⁰⁵ En svensk form for tingsinnbegrepspant for næringsdrivende som heter «foretakshypotek». Foretakshypoteket gav en underpanterett i løsøret og kundefordringene som tilhørte den næringsdrivende og virksomheten.

¹⁰⁶ Lag 2003: 528 om foretaksinntekning (FIL) avløste med virkning fra 1.1.2004 lag 1984: 649 om foretakshypotek (FHL), forarbeidene til FIL er SOU 1999:1, Regjeringens proposisjon 2002/03:49 og Lagutskotens betänkande 2002/03:LU17

¹⁰⁷ Konow s. 80

¹⁰⁸ den svenske regjeringens proposisjon 2002/03:49. Lag om foretaksinntekning (2003:528)

maskiner og utrusting til bruk i næringsvirksomheten som er tilført eiendommen.¹⁰⁹ Det kan trekkes paralleller til forholdet mellom industriløsøre og företaksinnteckning i svensk rett til skillet mellom driftstilbehør (i pantl. §§3-4 til 3-7) og varelager eller annet næringsløsøre (i pantl. § 3-8 til 3-13).

8.5 Finland

Finland introduserte virksomhetspantet i 1992, som er en form for tingsinnbegrepspant.¹¹⁰ Virksomhetspantet omfatter det meste debitor eier, med unntak av fast eiendom og realregistrebare løsøreobjekter. Virksomhetspantet omfatter blant annet, maskiner, inventar, varelager, enkle krav, verdipapir osv.

Næringsdrivende kan registrere et virksomhetspant som en abstrakt dekningsrett, uten tilknytning til noe bestemt krav. Beviset for denne dekningsretten, som er et dokument, overleveres så til kreditor som sikring av hans krav. Slik er det også i Sverige, men dette skiller seg klart fra norsk rett.¹¹¹

Virksomhetspantet gir en særlig fortrinnsrett til dekning av halvparten av verdien pantet omfatter. Kreditor med sikkerhet i virksomhetspant har lavere prioritet en massekrav, herunder boomkostninger.¹¹² Etter dette har kreditor rett på 50 prosent dekning av det som er igjen. For den usikrede delen av kravet, konkurrerer kreditor med de andre personalkreditorene. Man ser at interesseavveiningen mellom realkreditor og personalkreditor har en annen tilnæringsmåte her enn i Norge. Personalkreditorenes stilling er sterkere her enn i Norge.

8.6 England

Engelsk rett aksepterer klart tingsinnbegrepspant, for næringsdrivende, nærmere bestemt for registrerte foretak.¹¹³ "Floating charge" er en ordning som kan sammenliknes med norsk tingsinnbegrepspant for næringsdrivende. Ved "floating charge" individualiseres ikke enkeltgjensstandene som inngår i sikkerheten, og det er

¹⁰⁹ Konow s. 79

¹¹⁰ Lilleholdt s. 227

¹¹¹ Lilleholdt s. 227, se også note 1 på s. 227 i Lilleholdt

¹¹² Ot.prp. nr. 23 (2003-2004) punkt 4.3

¹¹³ Konow s. 85

kun næringsdrivende som får lov til å registrere den, nærmere bestemt kun registrerte selskaper.¹¹⁴ ”Floting charge” omfatter er gruppe gjenstander som debitor eier eller kommer til å eie. Prinsippet om at partenes kontraktsfrihet står sterkt, kommer til uttrykk ved at dersom partene ønsker det kan ”floting charge” avtales til å omfatte alle debitors eiendeler.

Lovbestemmelsene vedrørende ”floating charge” finnes hovedsakelig i Companies Act 1985 og Insolvency Act 1986.

8.7 USA

Utgangspunktet for tingsinnbegrepspant i amerikansk rett er at det er opp til partene selv å bestemme hvilke formuesgoder som skal omfattes av panterettigheten, jf UCC Art. 9 § 9-201. Tingsinnbegrepspant er som i norsk rett kun aktuelt for næringsdrivende,. Denne begrensingen følger av restriktive regler for ”consumer goods” i UCC Art. 9-204 (b).

Det er et vilkår at pantavtalen ved tingsinnbegrepspantet gir en beskrivelse av hva panteretten omfatter, jf UCC 9-203. Beskrivelsen må skje på en slik måte at det er mulig å angi hva som faller inn under panteretten, jf UCC 9-108.

Tingsinnbegrepspantsettelse for næringsdrivende i amerikansk rett har likhetstrekk med norsk rett. Dette kan for eksempel illustreres ved at norsk pantel. § 3-4 andre ledd litra a ”driftsløsøre” har en parallell til UCC §9-102 (33). Det som omfattes av ”farm products” i (34) kan sammenliknes med vår bestemmelse om pant i landbruksløsøre, jf pantl. § 3-9.¹¹⁵

8.8 Sosiale rettigheter

Videre har man i de forskjellige rettsystemene tatt hensyn til ulike sosiale rettigheter. Dette skjer ofte ved å etablere legalpant, som har prioritet foran de sikrede kreditorene. Typisk eksempel i europeisk sammenheng er legalpant for arbeidstakers krav på lønn dersom firmaet går konkurs. I Norge tilnærmet man seg problemet med på en annen måte. Det ble innført en ordning for å pulverisere tapet til arbeidstakerne.

¹¹⁴ Konow s. 85

¹¹⁵ Konow s. 89-91

Ved å innføre en arbeidsgiveravgift fikk vi en statlig lønnsgarantiordning i 1976.¹¹⁶ Legalpantet er et element som kan virke mot den økonomiske vekst som en panterett bidrar til. Risikoen for at en kreditor ikke får full dekning prises inn i kreditten som gis, noe som medføre en dyrere kreditt og mindre kapital. Totalt sett fører dette til mindre vekst. Legalpanteretten tilfredsstiller dermed ikke realkreditor i et moderne kredittmarked fullt ut.

8.9 Ulike måter å regulere samme ”problem”

Innen EU har det for eksempel vært forsøkt utarbeidet regler om anerkjennelse av enkle eiendomsforbehold tatt av selgere i en annen medlemsstat. Selv ved en simpel rettslig konstruksjon som enkelt eiendomsforbehold var ulikhetene i de nasjonale rettsystemene så store at man ikke klarte å etablere et felles regelsett.¹¹⁷

De forskjellige nasjonale rettsystemene har ulike utgangspunkter og tilnæringsmåter når det gjelder å regulere balansen og prioriteringen mellom de sikrede og usikrede kreditorene. Det rettslige grunnlaget for prioriteringsrekkefølgen mellom sikrede og usikrede kreditorer er derfor ulikt i de forskjellige rettsystem. Denne ulikheten henger nøye sammen med spørsmålet om hvordan etablering av pant er mulig i de forskjellige rettsystemene. Spørsmålet om hvorfor det er etablert forskjellige måter å regulere balansen mellom realkreditor og personalkreditor kan man som den engelske professoren Roy Goode uttrykker det finne i

”Philosophy and legal culture concerning the extent to which security should be recognized at all and the conditions necessary for the validity of a security interest.”¹¹⁸

Han begrunner common law sin liberale holdning til panteretten med at prinsippet om partenes kontraktsfrihet står meget sterkt. På samme måte forklarer den engelske professoren Gerard McCormack at en forhandlingstilnærming, som er basert på partenes kontraktsfrihet, hører til den tradisjonelle rettslige og juridiske tenkemåten i England.¹¹⁹

¹¹⁶ Lønnsgarantiloven

¹¹⁷ Konow s.632

¹¹⁸ Goode s. 48

¹¹⁹ McCormack s. 4–11

Med dette utgangspunkt har en sikkerhetsrett til kreditor blitt sett på som et rettførdig "bytte" mot kreditt. Vi ser realkreditor har forhandlet seg frem til en sikkerhetsrett, mens personalkreditor ikke har forhandlet seg frem til noen sikkerhetsrett. Man vil av denne grunn beskytte de sikrede kreditorene mer her, ettersom de har hatt en egeninnsats for å beskytte sine krav. Disse synspunktene støttes også i norsk rett. Det problematiske i debatten rundt balansen mellom realkreditor og personalkreditor spørsmålet om hvordan man kan sikre dekning til de ufrivillige kreditorene.

Selv om partenes kontraktsfrihet ikke er det eneste elementet som sikkerheten til panthaver støtter seg mot, fremstår det som et klart utgangspunkt. Hovedregelen er partenes kontraktsfrihet, og unntak fra dette krever et særskilt grunnlag. Debatten rundt "carve-out"-instituttet i England og Art.9 i USA, foretakshypotek i Sverige og Finland, samt debatten Falkangerutvalget videreførte, er eksempler på at balansen mellom realkreditor og personalkreditor er et kontroversielt tema i flere rettsystemer.¹²⁰

8.10 Oppsummering

På generelt grunnlag er det internasjonalt stor enighet om at pantelikret kreditt stimulerer til økonomisk aktivitet og at enhver nasjonal økonomi trenger å arbeide mot å utvikle en best mulig tilpasset pantelovgivning.¹²¹

Det vil være for langt å påstå at et foreligger et identisk balanseforhold mellom realkreditor og personalkreditor i alle rettsystem. Derfor er det viktig at man i de lovverkene rundt panterett utvikler system som passer inn med de lokale og nasjonale holdningene til sosiale, økonomiske og politiske forhold. Med utgangspunkt i dette må lovgiverne sikte mot å utvikle lover som gir en fleksibel panterett som legger til rette for en effektiv og sikker pantefinansiering. Samtidig bør det overordnede formålet alltid ligge i å finne en hensiktsmessig balanse mellom realkreditor og personalkreditor. Resultatet er da at man kan opprettholde et mangfoldig og effektivt næringsliv. Videre vil man få en mer rettførdig fordeling mellom kreditorene ved innsolvens.

¹²⁰ Om "Carve out" i Kieninger s. 96

¹²¹ Goode s. 47

EU arbeider for å legge til rette for et felles europeisk marked.¹²² Dette er en kompleks oppgave med en rekke utfordringer. Et virkemiddel mot et felles marked er å innføre visse minimumskrav til reguleringen rundt tvangsfullbyrdelse og panterettens prioritet i konkurs.¹²³ Disse rettsområdene innenfor formurette er de som har størst nasjonale forskjeller. Man ser for eksempel at dersom det innføres et minimumskrav til panterettens prioritet, kan det i verste fall berøre det norske legalpant.¹²⁴

9. European Bank of Reconstruction and Development sin panterettsmodell

I 1994 offentliggjorde European Bank of Reconstruction and Development (ERBD) en modell for pantelovgivning i Øst-Europa. Bakgrunnen for modell-loven var at pantelovgivningen i Øst-Europa var svært mangelfull og trengte en modernisering. I Øst-Europa var privat eiendomsrett et relativt nytt fenomen, hovedsaklig som resultat av privatiseringsprosessen hvor regjeringer/styringssett beveget seg fra et kommunistisk til et kapitalistisk system.¹²⁵ På bakgrunn av kommunismens holdninger til privat eiendomsrett hadde de fleste reformland i Øst-Europa enten ingen regler om pant eller svært foreldede systemer om pant.¹²⁶

Formålet med å utarbeide en modell-lov var at de enkelte nasjonene den presenteres for skal utvikle sine egne systemer med utgangspunkt i modell-loven. Modelloven består av 35 artikler. I 2007 kom ERBD med en rapport som i all hovedsak bygger på ERBD sin rapport fra april 1994.¹²⁷ Det er et faktum at modell-

¹²² Marthinussen s. 424-425

¹²³ White Paper EU, Annex 3: Impact assessment on specific issues, kapittel 6 s.117 ff, særlig kap 6.5.3 og 6.5.4 og kap 10 s. 142 ff.

¹²⁴ se note 123

¹²⁵ ERBD s.4

¹²⁶ Sørensen, TFR s. 384-385

¹²⁷ Mortgages in transition economies, Legal framework for mortgage and mortgage securities. I denne rapporten har ERBD med utgangspunkt i de 35 artiklene i modelloven fra 1994 utarbeidet 10 hovedprinsipper som en oppsummering av modelloven. Disse hovedprinsippene skal brukes av de enkelte nasjonene til å utvikle sin nasjonale panterettslovgivning. De ti hovedprinsippene inneholder ingen vesentlige endringer i forhold til modelloven, og det vil av den grunn bli fokusert på modelloven i denne avhandlingen.

lovens hovedprinsipper er benyttet som utgangspunkt for pantereformer i flere land i Øst-Europa.¹²⁸

ERBD er en investeringsbank som ble opprettet i 1991 for å bidra til ”(..)overgangen til en åpen markedsorientert økonomi og for å fremme privat initiativ foretaksomhet i de sentral- og øst europeiske landene”.¹²⁹ Banken blir drevet som en kommersiell virksomhet, det vil si at den på lik linje med andre investeringsbanker gir kreditt mot betaling, i form av rente.

Arbeidet med modell-loven foregikk parallelt med at Falkangerutvalget i Norge foretok en etterkontroll av den norske pantelovgivningen. Som nent ovenfor foreslo Falkangerutvalget innsnevring i bedriftenes pantsettelsesadgang.¹³⁰ ERBD laget en modellov som gikk i stikk motsatt retning.¹³¹ I modell-loven gis det for eksempel mulighet for pantsette en bedrift som sådan. Et slikt generalpant ble i avskaffet i norsk rett ved pantelovsreformen i 1857.

Pantsettelsesadgangen i modell-loven er svært vid. Utgangspunktet er at alle formuesgoder som kan være underlagt eiendomsrett kan pantsettes, jf Art. 5.2 ”anything capable of being owned”. Motsatt har den norske panteloven tatt utgangspunkt i at kontraktspant kun kan etableres i de tilfellene som uttrykkelig er hjemlet i lov, jf. pantl. § 1-2 andre ledd.¹³²

I modell-loven er reglene om tvangsrealisasjon etablert ut ifra ett hovedhensyn, nemlig å sikre en effektiv og uformell dekning for panthaver. Modell-lovens regler skiller seg på dette punkt klart fra norsk rett. Når en pantefordring blir misligholdt kan panthaver på grunnlag av sin kontraktspanterett gå rett til tvangsrealisasjon av pantet uten å involvere domstol, tvangsmyndigheter eller andre offentlige instanser, jf. art. 22.1 og 22.2.

¹²⁸ EBRD s. 11. Rapporten er basert på undersøkelse av 17 østeuropeiske land sine pantelover.

¹²⁹ Art. 1 i Avtale om opprettelse av Den Europeiske Bank for Gjenoppbygging og Utvikling, gjengitt i St.prp. Nr 35 (1990-91)

¹³⁰ NOU 1993:16

¹³¹ Tveiten s. 188

¹³² Tveiten s. 190

Modell-loven har blitt karakterisert som svært kreditorvennlig.¹³³ Dette gjelder særlig for muligheten til pantsettelse av ethvert formuesgode og muligheten til virksomhetspantsettelse som i realiteten er et generalpant. Dersom debitor benytter seg av reglene om virksomhetspantsettelse i modell-loven, vil de personalkreditorene stå helt uten dekningsmuligheter, og dermed bli fortrenget. Etter dette ser vi at balansen mellom realkreditor og personalkreditor er forskjellig fra norsk rett.

Ved begrunnelsen for hvorfor realkreditorene er så sterkt prioritert i modell-loven for Øst-Europa, må man ta i betraktning at spørsmålet for de østeuropeiske landene er hvordan de overhodet skal kunne tiltrekke seg langsiktig kapital.¹³⁴ Vid adgang til pantsettelse, samt sterke rettigheter for realkreditorene skal bidra med å tilrettelegge for langsiktige investeringer.

Del V Effektivitet og rettferdighet

10. Effektivitet og rettferdighet i interesseavveiningen mellom sikrede og usikrede kreditorer ved utvikling av pantelover.

Ettersom man har forskjellige samfunnsforhold i forskjellige deler av verden, må man være oppmerksom på at vurderinger av pantelover må bli annerledes i Norge en for eksempel Sør-Amerika eller Øst-Europa.¹³⁵ I Øst-Europa ser man det som nødvendig å ha en omfattende pantsettelsesadgang for de næringsdrivende kombinert med mulighetene for privat tvangsrealisasjon for å stimulere til langsiktige investeringer og fremtidsrettet produksjon, mens i en norsk sammenheng ville dette vært uakseptabelt kreditorvennlig.¹³⁶ Effektiviteten og rettferdigheten mellom realkreditor og personalkreditor må ses i sammenheng med de nasjonale samfunnsforholdene.

¹³³ se Rice generelt

¹³⁴ Tveiten s. 201

¹³⁵ Tveiten s. 202 og Fleisig/ Peña

¹³⁶ Tveiten s. 202 og Modell-loven

Et juridisk rammeverk for kreditors rettigheter må bli støttet opp av mekanismer som sikrer effektiv, gjennomiktig og trygge metoder for å drive inn lån, inkludert verdsetting og salg av løsøre og fast eiendom som debitor besitter. Grunnen til dette er at et effektivt system for tvangsdekning av krav mot debitor er fundamentalt for et velfungerende kredittsamfunn, særlig for usikret kreditt.¹³⁷ Mangelen av et slikt system kan føre til at den usikrede kreditt blir fortrenget.

Kreditors mulighet til overta debtors eiendeler og selge de for å oppfylle krav er den enkleste, men også den mest effektive måten for å sikre betaling. Det er mer effektivt enn å true debitor med begjære han konkurs for domstolen, som i flere rettsystemer krever lang ventetid på prosedyren, store kostnader knyttet til rettsaken, i tillegg til strenge beviskrav for insolvensen. Disse ulempene fører til kostnadene for kreditor øker, og realiteten er at han ofte ikke sitter igjen med penger etter "inndrivelsen".

Insolvenslovgivningen er et verktøy man bruker til å fjerne konkurser som følge av konkurranse i markedet. Når en bedrift ikke klarer å drive lønnsomt, vil den logiske løsningen være å få dem ut av markedet enten frivillig eller ved tvang. Lovgivningen knyttet til insolvens vil derfor være sentral for balansen mellom realkreditor og personalkreditor.

Flere rettsystemer regulerer selskapers ønske om nedleggelse, hvordan de rettmessig skal trekke seg ut av markedet, men disse lovene gjelder som regel for solvente firmaer. Innsolvenslovgivingen hjelper insolvente bedrifter ut av markedet. Godt funderte lover vil bidra til å opprettholde en hensiktsmessig balanse mellom realkreditor og personalkreditor.

Kreditors rettigheter er ofte sterkere i fattige enn i rike land.¹³⁸ Videre reiser panteretten andre problemer i et kapitalfattig land enn i et kapitalrikt land.¹³⁹ Begrunnelsen er at de kapitalfattede landene ofte implementerer lover som bygges opp rundt pantesikret kreditt fordi de mangler andre mulige måter å foreta finansiering på. Dette medfører at de usikrede kreditorene ofte blir dårligere stilt her enn i kapitalrike

¹³⁷ Et nøkkelelement i prinsippene fra Worldbank, se også EBRD s. 10, og Fleisig/ Pena s. 4

¹³⁸ La Porta, mf. s. 113

¹³⁹ Arnholm s. 26

land.¹⁴⁰ Første ledd i utviklingen er å få på plass et system for finansiering, slik at man stimulerer den økonomiske vekst, ofte med formål kun å få tilgang på kapital. For å tiltrekke seg investorer med kapital, må det lages kreditorvennlige lover. Dette medfører at man får ”hjulene i gang”, og en makroøkonomisk vekst er startet. Når utviklingen har kommet til et vist punkt i utviklingen, ser man at det kreves mer hensyn til sosiale rettigheter, også i pantereformene. Typisk eksempel er Polen, som har hatt en enorm vekst de siste 20 årene, først økonomisk, men senere også sosialt (for eksempel medlemskap i EU). Andre eksempler på dette er forskjellen mellom hvor effektivt man utnytter kreditt gitt i USA sammenliknet med landene i Sør Amerika.¹⁴¹ I rikere land har infrastrukturen rundt kreditt blitt utviklet gradvis, med effektive systemer.

Et lite effektivt rettsystem medfører i realiteten at pantet ikke fungerer som en sikkerhet for långiveren. Eksempelet fra Latin-Amerika som er omtalt i artikkelen “why the microcredit crunch” viser at den juridiske operasjonen som skal til for å realisere pantet og inndrive pengene er så kostbar og tidkrevende at kreditor i realiteten ikke får dekning for sitt krav. Ofte er operasjonen så kostbar at det ikke er noen penger igjen til kreditor her.¹⁴² Motsatt vil man i utviklede systemer lettere kunne foreta inndrivning og sikre midler til boet, slik at det blir midler til også de personalkreditorene. Et effektivt rettsystem bidrar til å oppfylle panterettens kredittskapende formål.

Personalkreditorer som får kunnskap om at debitor har pantsatt sine formuesgoder, og dermed gitt panthaveren bedre prioritet i tilfelle dekning, kan kompensere den økte risikoen ved sitt usikrede lån til debitor, ved en høyere rente på kreditten han har gitt. Men dette lar seg ikke alltid praktisk gjennomføre i det daglige liv. En av grunnene til at dette ikke er like lett i det praktiske liv er at noen av kreditorene er ufrivillige kreditorer, slik som for eksempel erstatningsberettigede etter voldt skade.

En annen grunn til at det ikke er like praktikabelt med denne løsningen er at

¹⁴⁰ Se Sørensen og Tveiten generelt

¹⁴¹ Fleisig /Peña, s.4

¹⁴² Fleisig /Peña s. 3

noen kreditorer kan være ikke justerbare kreditorer på grunn av lovregler, for eksempel kunder, arbeidstakere osv. Et annet tilfelle er at noen kreditorer ikke er sofistikerte nok til å skjønne at han bør foreta en endring i prisen for å dekke inn den økte risikoen. Konkurransen i markedet kan også gjøre det umulig å øke prisen på kreditten.

Etter dette ser man at balansen mellom sikrede og usikrede kreditorer er basert på en kompleks sammensetning av faktorer, og reflekterer synspunktene lovgiveren har lagt vekt på som er strukket opp mellom de involverte partene, som er bl.a. debitor, realkreditorer, personalkreditorer, finansieringsinstitusjonene og skattemyndighetene. I forskjellig rettsystem har lovgiverne tillagt disse partene forskjellig vekt ved sin konstruksjon av lover. En forskjellig prioritering av partene resulterer i forskjell balanse mellom realkreditor og personalkreditor, og som man ser er denne balansen tuftet på komplekse vurderinger og debatter gjennom lang tid. Det er lokale og nasjonale synspunkter og forskjeller som er med å påvirke lovgivningsprosessen. Noen steder har det kommet direkte til uttrykk lovgivningsprosessen at man ønsker bedre rettigheter til usikrede kreditorer (ved Falkangerutvalget og ved utvikling av ”carve-out” bestemmelsen i Storbritanina) Andre steder har man prioritert realkreditorene så sterkt at personalkreditten ikke blir viet stor oppmerksomhet (EBRD sin modell-lov) Resultatet blir en forskjellig balanse mellom realkreditt og personalkreditt i de ulike nasjonale rettsystem.

Litteraturliste med forkortelser

(a) Litteratur

- Armen/ Demsetz Armen A. og Demsetz, Harold (1972), "Production, Information Costs, and Economic Organization", *American Economic Review* 62 (5), s.777-795
- Andersen Bjørn Andersen, Institusjonelle investorer, Makt og avmakt i aksjemarkedet, Makt- og demokratiutredningens rapportserie, Rapport 75, 2003
- Andreasen Jens Edvin Andreasen(Skoghøy) "Pantelovgivningen i støpeskjeen", *Juristkontakt* 1/94 s. 16-17
- Arnholm,
Augdahl Carl Jacob Arnholm, *Panteretten* 3. Utgave 1962 (Oslo)
Per Augdahl. - *Den norske obligasjonsretts almindelige del*. 5. utg. – Oslo, 1978
- Bang-Pedersen Ulrik Rammeschow Bang-Pedersen (Danmark)
Verksamhetspant/företagshypotek i nordisk rätt: hur mycket skall bankerna få? Det 37 Nordiske Juristmøte Reikjavik 2005, bind 2, side 386
- Brækhus 2 Sjur Brækhus, *Omsetning og kreditt* 2, 3. Utgave ved Borgar Høgtveit Berg 2005 (Oslo)
- Brækhus JV Sjur Brækhus, *Realkreditt kontra personalkreditt*, *Jusens Venner* 1976 s. 205 ff.
- Brækhus LoR Sjur Brækhus, *Lokaliseringsproblemer i internasjonal kommersiell voldgift*, *Lov og rett* 1995 s. 643-688
- Falkanger Thor Falkanger, *Panteretten og andre sikkerhetsretter*, *Knops oversikt over Norges rett* 12. Utgave, 2004
- Fleisig/ Peña Heywood Fleisig and Nuria de la Peña, "Why the microcredit crunch", *Development Review* December 2002 , Vol. 5 No. 2, Inter-American Development Bank

- Giertsen Ole Johan Giertsen, Begrensninger i adgangen til pantsetelse - noen rettspolitiske synspunkter, Lov og Rett 1993 s.256
- Goode Roy Goode, Principles of Corporate Insolvency Law, 3. Utgave, 2005
- Goode ILJ Roy Goode, Security in Cross-Border Transactions, (1998) 33 Texas International Law Journal 47
- Kieninger Eva-Maria Kieninger, Security Rights in Movable Property in European Private Law, 2004.
- Knoph Ragnar Knoph, Oversikt over Norges rett, tolvte utgave 2004 utgitt av Kåre Lilleholt
- Konow Berte-Elen Reinertsen Konow, Løsøre pant over landegrensar, Bergen 2006
- La Porta m.f. Rafael La Porta, Florencio Lopez-de-Silanes, Andrei Shleifer and Robert W. Vishny, 'Law and Finance' (1998) 106 Journal of Political Economy 1s.113
- Lilleholdt Kåre Lilleholt, Kor mykje skal bankane sitja att med?, Det 37 Nordiske Juristmøte Reikjavik 2005, bind 1, side 223 ff.
- Marthinussen Hans Fredrik Marthinussen, Forholdet mellom panterett og pantekrav, Avhandling for graden philosophiae doctor, UiB, 2008.
- McCormack Gerard McCormack, Secured Credit under English and American Law, Cambridge University Press, 2004
- Morris Charles R. Morris, The trillion dollar meltdown, Easy money, high rollers, and the great credit crash, 2008, New York
- Rice Robert Rice "Clearing the Way for Capital, Financial Times, 14 juni 1994.
- Skoghøy kommentartutg. Jens Edvin A. Skoghøy, Panteloven, kommentarer til lov av 8 februar 1980 nr.2 om pant, 2. Utgave 2003
- Skoghøy Jens Edvin A. Skoghøy, Panterett, 2004
- Sørensen Claus Sørensen, Utviklingen af en fælles østeuropeisk pantelovgivning, TfR 1996 s. 834

Tveiten Margit F. Tveiten, Generalpant for Øst-Europa. En model-lov for nasjonale pantelover. Lov og Rett 1995 s.188.

(b) Offentlige publikasjoner

Innst. O. nr. 19 (1977-78) Innstilling fra justiskomiteén om pantelov m.m.

Innst. O. nr.77 (1998-1999) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i konkurs- og pantelovgivningen m.v.

Innst. O. nr.48 (2003-2004) Innstilling fra finanskomiteen om lov om finansiell sikkerhetsstillelse

Innst. O. nr. 59 (2003-2004) fra justiskomiteen om lov om endringer i lov 8. juni 1984 nr. 58 om gjeldsforhandling og konkurs og i enkelte andre lover

Innst. S. nr. 23 (2008–2009) Innstilling fra finanskomiteen om utvidelse av rammen for Alminnelig garantiordning under Garanti-instituttet for eksportkreditt (GIEK) for 2008

NOU 1993: 16 NOU 1993: 16 Etterkontroll av konkurslovgivningen

Ot.prp. nr. 23(2003-2004) Om lov om endringer i lov 8. juni 1984 nr. 58 om gjeldsforhandling og konkurs og i enkelte andre lover

Ot.prp. nr. 22 (2003-2004) Om lov om finansiell sikkerhetsstillelse

Ot.prp. nr. 27 (2000-2001) Om lov om endringer i lov 8. februar 1980 nr. 2 om pant og i enkelte andre lover

Ot.prp. nr. 26 (1998-99) Om lov om endringer i konkurs- og pantelovgivningen mv.

Ot.prp. nr .53 (1990-91) om visse tiltak mot økonomisk kriminalitet (endringer i straffeloven aksjeloven panteloven m.m.)

Ot.prp. nr 50 (1980-81) Konkurs og dekningsloven

Ot.prp. nr 39 (1977-78) Panteloven

Pressemelding Pressemelding, publisert 27.11.2008 Nr 187/08 fra Statsministerens kontor, offentliggjør ny avtale mellom Staten og Garanti institutt for eksport kreditt (GIEK)

Rådsegn 8. Sivillovbokutvalgets Rådsegn 8. "Om pant" 1970
St.prp. nr 35 (1990-91) Avtale om opprettelse av Den Europeiske Bank for
Gjenoppbygning og Utvikling, 1990-91

(c) Norske lover

Dekningsloven Lov 8. juni Nr. 59 1984 om fordringshavernes
dekningsrett.
Forsikringsavtaleloven Lov 6. juni Nr. 69 1989 om forsikringsavtaler.
Konkursloven Lov 8 juni Nr. 1984 om gjeldsforhandling og konkurs
Kjøpsloven Lov 13. mai Nr.27 1988 om kjøp.
Kredittkjøpsloven Lov 21. juni 1985 Nr. 82 om kredittkjøp m.m

Panteloven Lov 8. februar Nr. 2 1980 om pant.
Tvangsfullbyrdelsesloven Lov 26. juni Nr. 86 1992 om tvangsfullbyrdelse og
midlertidig sikring.
Voldsoffererstatningsloven Lov 20. april 2001 nr. 13 om erstatning fra staten for
personskade voldt ved straffbar handling m.m.
Lønngarantiloven Lov 14. desember 1973 nr. 61 om statsgaranti for
lønnskrav ved konkurs m.m.

(d) Norsk rettspraksis

HR-2008-1590-A
Rg. 1984 s. 820 Moss
GMAC dommen Rt. 1992 s. 438
Fokus Finans dommen Rt. 1993 s. 1295
Rt. 2003 s. 619

(e) Internasjonale publikasjoner

CEBS	Committee of European Banking Supervisors, Statement on the Current Crisis Situation, 23 September 2008
EBRD	European Bank for Reconstruction and Development, Mortgages in transition economies, legal framework 2007.
IMF	International Monetary Fund, Global Financial Stability Report, 2006
Modell-loven	European Bank of Reconstruction and Development, utgitt i publikasjonen "Model law on Secured Transactions", 1994
White Paper EU	White Paper on the Integration of EU Mortgage Markets, 2007
Worldbank	The Worldbank, Principles and guidelines for effective insolvency creditor rights systems, 2001

Rettskilder Sverige

FIL	Lag 2003: 528 om företagsinntecning
FHL	Lag 1984: 649 om företagshypotek
JB	Jordabalk (1970:994)
	SOU 1999:1
	Regjeringens proposisjon 2002/03:49
	Lagutskotens betänkande 2002/03:LU17

Rettskilder Danmark

TL Betænkning om Virksomhedspant (2005)
LBK nr. 622 af 15.09.1986 Bekendtgørelse af lov om
tinglysning (Tinglysningsloven)

Rettskilder Tyskland

BGB Bürgerliches Gesetzbuch, 18. August 1896

Rettskilder England

The Cork Committee Report on Insolvency Law and
Practise ,1982

Enterprise Act 2002, section 252

Insolvency Act 1986, section 176A

Companies Act 1985

Rettskilder USA

UCC Art. 9 Uniform Commercial Code, Article 9 secured transactions

(f) Nettsider

Regjeringen.no

Stortinget.no

Ssb.no

Konkursradet.no

Lovdata.no

Rettsdata.no

www.brreg.no

Brønnøysundregisteret

Norgesbank.no

Ebrd.com

Imf.org

Ec.europa.eu

